

Knjiža 7.

Življenje in svet

Štev. 15.

Ljubljana 11. aprila 1930.

Leto 4.

Courbet: »Slika mlade ženske«

Glušci bodo zopet slišali

Važno fiziološko odkritje

V dunajskem zdravniškem društvu je znani profesor dr. Štefan Jellinek pred kratkim izvršil nekaj nenavadno zanimivih poskusov nove vrste slušanja, ki utegne oglušelim ljudem zopet vrniti sluh. Gre za izsledke, ki jih je prof. Jellinek napravil skupaj z inž. Scheiberjem.

Navadno se vrši prenos zvokov mehanično in sicer na ta način, da prihajajo zvočni valovi od zvočila neposredno na človeško uho, kjer udarjajo na bobnič. Pri novem načinu pa je ves pojav strogo električnega značaja in precej sličen telefonu, pri katerem se zvoki tudi prenašajo s pomočjo elektrike, samo z razliko, da pri telefonu prav na koncu prenaša glasove zopet zrak, ki ga membrana slušalke spravi v valovanje. Tudi Jellinek-Scheiberjevi metodi dojema glasove mikrofon, toda električni telefonski toki v tem primeru ne tečejo v slušalke, marveč učinkujejo neposredno na organ sluha. Najbrže na Cortijev organ, v katerem nastane dojem sluha. Aparati, ki služijo v ta namen, so sedaj še zelo komplicirani.

Novo metodo slušanja so doslej preizkusili še le na ljudeh, ki normalno slišijo. Bolj zanimivo bo pa dognati učinek pri naglušnih ljudeh. Nedvomno bodo oni, katerih naglušnost izvira od napak v sluhovodu, z novim aparatom zopet dobro slišali. Vsekakor gre za velpomembno odkritje, ki še mnogo obeta. Toda preden bo mogoče izkoristiti vse njegove možnosti, bodo morali natančno proučiti bistvo vsega pojava. Sedaj se namreč še ne ve, ali povzročajo dojem sluha električni dražljaji neposredno, ali pa se zvok morda vendar le prenaša s pomočjo bobniča. Znano je namreč, da električni toki iz mikrofona tudi neposredno lahko povzročajo zvočne tresljaje, da nemara tudi v tem primeru spravijo v nihanje kak del notranjega ušesa. Za jasno in razločno slišanje morajo imeti mikrofonski toki precej visoko napetost, zaradi česar se morajo vršiti poskusi zelo previdno.

Poskusi umetnega slušanja se sedaj vrše takole: Električni toki, ki prihajajo iz mikrofona, se najprvo primerno ojačijo. Iz ojačevalca vodita dve žici,

ki imata na koncih neizolirana kovinska držaja. Dva pacienta primeta vsak po enega v roko in stopita tako, da držita glave skupaj, uho na ušesu. Oba stojita seveda na izolirani podlagi in tako slišita prav jasno in razločno vse, kar se na drugi strani govori ali poje v mikrofon. Lahko pa tudi eden izmed pacientov položi prosto roko drugemu na uho; potem sliši samo le-ta in ponavadi bolje in glasneje, kakor če oba poslušata. Ničesar pa se ne sliši, ako se mesto ušesa dotakne z roko kakega drugega dela telesa. Tudi en sam človek lahko posluša, ako stisne v vsako roko kontaktni držaj, obenem pa eno roko pritisne na uho. Samo glasovi so v tem primeru nekoliko tišji. Najbolje se pač sliši, ako poslušata dve osebi hkrati; potem so vsi zvoki tako glasni, čisti in razločni, kakor da bi poslušal radio na normalnem detektorskem aparatu s slušali. To so natančno dognali na ta način, da so žice, ki vodijo drugače k mikrofonu, preklpili na radio-aparat in ga nastavili na dunajsko postajo. (Pri tem je treba ravnati zelo oprezno, ako se za sprejemanje uporablja aparat, ki se napaja iz električnega omrežja, zakaj lahko se zgodi huda nesreča, če dobi tok skozi pacienta zvezo z zemljo.) Ako se hoče dobro slišati, mora biti jakost sprejema zelo velika in anodna napetost, s katero dela prejemni aparat, prilično visoka.

Kakor rečeno, svojevrstni fenomen električnega slušanja v svojem fizikalnem poteku še ni povsem razjasnjen in ga bo treba še posebno proučavati. Vzlíc temu pa naj omenimo eno razlago, ki čeprav morda ni točna, vsaj osvetljuje pravo vrednost novega odkritja.

Pri normalnem poslušanju udarjajo zvočni valovi — kakor že omenjeno — na bobnič, ki prenaša svoje tresljaje s pomočjo raznih koščic, ki delujejo kakor vzvodi — tedaj popolnoma mehanično — na bistvene dele slušnega organa. V tako zvanem Cortijevem organu, ki so slušne celice, se končuje tudi slušni živec, ki prenese dražljaje v možgane, da tamkaj nastane dojem slušanja. Če je res vsaki slušni celici prirejeno posebno živčno vlakno, kakor se domneva, potem lahko razumemo,

zakaj uho lahko razločuje tolikšno šte-
vilo raznovrstnih zvokov in zakaj pri
draženju celega slušnega živca slišimo
samo nerazločno šumenje ali ropot.

Pri trepaniranih pacientih v narkozi
je že uspelo sprožiti gibanje posamez-
nih udov s tem, da so z elektriko
povzročali dražljaje v motoričnih sre-
diščih možganske skorje. Iz tega se da
precej točno sklepati, da so živi ne-
kakšen električni medij, da se tedaj v
Cortijevev organu mehanični učinki
zvočnih valov pretvarjajo v električne
impulze kakor v mikrofonu.

Pri Jellinek-Scheiberjevih poskusih
ne zadevajo ušesa zvočni valovi, mar-
več mikrofonski toki. Električna pa ube-
re — kakor znano — vselej pot naj-
manjšega upora. Zaradi tega bo v na-
šem primeru sledila krvnemu obtoku,
zakaj kri elektriko od vseh sestavin

telesa najlažje prevaja. V Cortijevev
organu je vse polno krvnih posodic in
lahko si razlagamo, da električni go-
vorni toki preko teh učinkujejo na živ-
čevje sluha. Potemtakem bi ostal me-
hanski del ušesa pri celem pojavu po-
polnoma nedotaknjen.

Ako bi se izkazalo, da gornja razlaga
odgovarja dejstvom, potem bi posredno
s tem tudi znanost obogatela za nov
tehten dokaz, da so vsi živčni pojavi
električne narave. Več vredni kakor
to, so pa seve izgledi, ki jih obeta no-
vo odkritje gluhih ljudem. Morda se bo
prav kmalu posrečilo vsem tem nesreč-
nežem vrniti sluh, samo, če jim slušni
živec še ni odmril. Upajo, da bo mogo-
če električno slušanje še tako spopol-
niti, da bodo glušci nekoč celo glasbo
lahko poslušali z istim užitkom kakor
normalni ljudje.

Dr. V. T.

== Znamenita stoletnica ==

Viharno leto 1830. je bilo v zgodovini francoskega naroda v mnogih ozi-
rih znamenito. To velja predvsem o
vnanji in notranji francoski politiki.
Kralj Karol X. (1824—1830) je bil reak-
cionarec najhujše vrste, ki je stal po-
polnoma pod vplivom jezuitov in sku-
šal z vsemi sredstvi zatreti v kali
vsako svobodno mišljenje. Zaradi tega
je vladalo med kraljem in narodom
vedno napeto razmerje. Ko je v za-
četku leta 1830. prikopala splošna neza-
dovoljnost do vrhunca, je skušala vladati
da odvrniti javno pozornost v domo-
vini s tem, da je poslala konec maja
armado 40.000 mož v Alžir. Dne 5. ju-
lija je ta vojska zasedla glavno mesto
(Alžir) in pridobila tako Franciji njeno
sedanjo najbogatejšo in najlepšo prek-
morsko pokrajino.

Toda tudi ta veliki uspeh franco-
skega orožja ni mogel pomiriti duhov,
kar je povzročil v prvi vrsti kralj. Dne
26. julija je priobčil oficijelni »Moni-
teur« pet kraljevih »ordonanc«, ki so
določale, da smejo odslej izhajati ti-
skovine le s vsakokratnim privoljenjem
oblasti, nadalje, da se razpusti parla-
ment in da se znatno omeje zakon o
volitvah in pravice obeh zbornic. Pos-
ledica teh reakcionarnih odredb je
bila, da je izbruhnila že v noči od 27.

na 28. julija revolucija (tako zvana ju-
lijska revolucija), ki je imela popoln
uspeh. Že 2. avgusta se je moral odpo-
vedati kralj prestolu in par dni pozneje
(dne 16. avg.) za vedno zapustiti Fran-
cijo.

Vzporedno s politično revolucijo, če
tudi nekoliko poprej, je izbruhnila v
Franciji tudi velika literarna revolu-
cija. Obe revoluciji sta imeli isti smer-
ter: zmago narodne svobode in indivi-
dualnosti. Literarni revolucionarji so
bili obenem najbolj navdušeni pristaši
politične revolucije. Ta literarna revo-
lucija je tako zanimiva, da bo gotovo
zanimala tudi naše čitatelje, posebno
ker je stal na čelu tega literarnega gi-
banja najodličnejši reprezentant fran-
coske književnosti 19. stoletja — Vic-
tor Hugo.*

* Citateljem, ki ne poznajo francoske slov-
stvene zgodovine, naj služijo naslednji
kratki življenjepisni podatki: Victor M.
Hugo je bil rojen dne 26. februarja 1802 v
Beçansonu. Njegov oče je bil general, ki je
služil kmalu nato pod Jožefom Bonapartom
v Italiji in Španiji. Na teh pohodih ga je
spremljala rodbina. Po Napoleonovem pad-
cu je živel mladi Hugo v Parizu, kjer se je
že kot deček popolnoma posvetil književ-
nosti. S 14. leti je pisal drame in pesmi, s
17. leti pa je izdajal že svoj časopis »Le
Conservateur Littéraire«. S 23. leti je bil

Doba prvega cesarstva je bila za francosko književnost neugodna. Napoleon I. je namreč mislil, da mu morajo biti tudi pesniki in pisatelji prav tako brezpogojno vdani kakor vojaki, državniki in uradniki. Glavna naloga književnikov naj bi bila poveličevati slavo imperatorja. Zato je morala skrbeti predvsem stroga cenzura, ki ni dopuščala svobodnejših nazorov. Zato so živeli tudi najznamenitejši književniki te dobe kakor n. pr. F. de Chateaubriand, Madame de Staël in drugi deloma prostovoljno, deloma prisiljeni v tujini. Pa tudi neprestane vojne in ž njimi združene velike krvne in denarne žrtve so kvarno vplivale na razvoj francoske književnosti. Tako opazujemo v času Napoleona I. splošno literarno stagnacijo, ki se kaže posebno v tem, da se drže pisatelji v splošnem še vedno starih tradicij t. j. klasične šole, predvsem treh enot (časa, kraja in dejanja) v dramatični umetnosti.

S padcem Napoleonovega cesarstva (z restavracijo) in s težko pričakovanim mirom, ki je sledil Napoleonovim vojnjam, se začne za francosko književnost nova doba, doba *francoske romantike (romantisme)*. Povsod se kaže novo življenje in povsod se pojavljajo in uveljavljajo nove, svobodnejše ideje. Alfred de Vigny († 1863), ki črpa snov za svoje čiste in idealne pesmi deloma

že obče priznan pesnik in pisatelj in bil kot tak odlikovan z redom častne legije. L. 1841. je postal član francoske akademije. Prvotno je bil rojalist (pristaš Burboncev), pozneje pa zmeren republikanec. Kot tak je bil izvoljen l. 1848 v parlament. Ko pa se je Napoleon III. l. 1851. polastil cesarstva, je moral Hugo kot strasten nasprotnik cesarja, katerega je imenoval v nekem pamfletu »Napoleona Malega«, zapustiti domovino (1852). Nato je živel 19 let v izgnanstvu prvotno v Belgiji, pozneje na Normanskih otokih. V Pariz se je vrnil po padcu drugega cesarstva (1871) ter igral v pariški komuni večjo vlogo. Odslej je živel v Parizu, kjer je obče slavljen umrl dne 22. maja 1885. — Hugo je eden najplodovitejših francoskih pisateljev in uživa svetoven sloves. V svojih številnih spisih se bavi s poezijo in prozo, z gledališčem in romanom, z zgodovino in filozofijo, s polemiko in politikom, skratka z vsemi duševnimi pojavi svoje dobe. Izmed njegovih del so najznamenitejša: »Notre-Dame de Paris« (1831), »Les Châtiments« (1853) in predvsem »Les Misérables« (1862). Nevenljivo zasluge si je pridobil kot neustrašen bорец za pravice razžaljenih in ponižanih ter za ideje bratstva in enakosti.

iz sv. pisma (predvsem »Eloa«), deloma iz svojega globokega čuvstva, je nekak idejni začetnik tega novega literarnega gibanja. Njegovi tovariši so Lamartin († 1869), Delavigne († 1843), Pierre Béranger († 1857) in drugi, ki se navdušujejo predvsem v ljubezni do domovine. Ti in še mnogi drugi pesniki zapuste doslej veljavne klasične vzore

Viktor Hugo (l. 1830.)

antike, Corneilleja, Racineja, Voltaira i. dr. ter se poglobe v preteklost lastnega naroda. Že l. 1828. skuša dokazati Sainte-Beuve († 1869) v svoji knjigi »Poésie française au XVI siècle«, da starejša francoska književnost ne zaostaja po svoji lepoti in vrednosti za poezijo v dobi »solnčnega kralja«. Obenem se poglobe književniki v dela germanskih in španskih pesnikov predvsem v dela Shakespearja, Byrona, Goetheja, Schillerja in Calderona.

Središče tega gibanja, čigar glavna glasnika sta bila lista »Muse française« (ust. 1823) in »Globe« (ust. 1825), je bil Charles Nodier,* pravi

* O Ch. Nodier-ju je priobčil naš list daljšo interesantno razpravo pod naslovom: »Volontaire: Charles Nodier v Ljubljani« (»Žis« knj. 6 št. 14 in 15).

duševni vodja pa mladi Victor Hugo, ki se je takrat že proslavil s svojimi »Odes et ballades« (1822) in z drugimi deli. Okoli teh dveh mož se je zbrala pod mističnim imenom »Cénacle« četa mladih in navdušenih romantikov kakor Sainte-Beuve, Pétrus Borel, brata Emile in Antony Deschamps, Alfred de Muset, Théophile Gautier in še več drugih.

Ti literati niso imeli prvotno jasne smotra in programa. L. 1827. pa je napisal Victor Hugo pod vplivom

Charles Nodier

Shakespearjevih dram, ki so jih uprizorili angleški igralci v Parizu, svoj znameniti »Predgovor« k svoji drami »Cromwell«, ki tvori manifest romantikov in kjer napoveduje Hugo pristašem klasične šole neizprosni boj na življenje in smrt. Svoje nazore utemeljuje Hugo filozofično. Po njegovih izvajanjih temelji klasicizem na napačni domnevi, da se človeški red ne izpreminja in da ostaja človeški tip vedno in povsod enak. Tem nazorom postavlja Hugo nasproti filozofijo evolucije t. j. da se človeštvo neprestano izpreminja. V književnosti moramo razlikovati tri velike dobe razvoja: primitivno dobo t. j. dobo lirike, dobo antike t. j. dobo eposa in dobo krščanstva t. j. dobo drame. Glavna zahteva (posebno dramatičnega) pesnika mora biti popolna svoboda, ki ne pozna konvencionelnih pravil in zakonov. Pesnik naj zajema

snov iz resničnega življenja t. j. iz narave. Kakor pa je v naravi poleg plešmenitosti podlost, poleg lepote ostudnost, poleg vzvišenosti groteska, tako naj bo tudi v poeziji. Zato so dovoljeni pesniku krepki in prostodušni izrazi, predvsem iz ljudske govornice. Pesnik pa naj se ozira tudi na druge narode. Stroga razlika pesniških oblik, ritmičke in retorike je nepotrebna. Skratka: povsod naj vlada svoboda in trenutno razpoloženje umetnika.

Drama »Cromwell« je bila za uprizoritev nesposobna in se v prvotni obliki ni nikdar igrala. Zato je Hugo spisal v boju zoper »moločko dramatične literature« t. j. zoper klasično šolo meseca junija 1829 novo dramo »Marion de Lorme«. Uprizoritev te drame pa je onemogočil tedanji cenzor M. de Martignac, češ, da je osmešil pesnik v 4. dejanju pod imenom Ludvika XIII. njegovega naslednika, vladajočega kralja. Vsi naporu avtorja, da bi se preklicala ta prepoved, med njimi celo avdijenca pri kralju, so ostali brezuspešni. Toda pesnik se ni dal prestrašiti. Še istega leta (meseca septembra) je napisal novo dramo »Hernani«, ki naj bi pripomogla romantikom do končne zmage. Čudoviti doživljaji španskega bandita in revolucionarja, kateremu je dal pesnik ime po neki vaši v severni Španiji (Ernani), so za naš sedanji okus prav tako težko prebavljivi kakor so n. pr. Schillerjevi »Roparji« (»Die Räuber«). Dovolj je, če omenimo da se zaljubi romantični ropar v lepo hčer starega grofa Ruy Gomeza, ki je nekoč povzročil smrt Hernanijevega očeta, da deklamira bandit na odru neprestano sijajne in patetične verzé in da se konča drama naravno s splošnim pokoljem. Toda ta tragedija je učinkovala na tedanjo generacijo tako kakor nekoč Corneillejev »Cid« na sodobnike. Saj je bil »Hernani« popoln izraz mišljenja in čuvstvovanja romantikov.

Še pred uprizoritvijo na odru je povzročilo to delo med pristaši obeh literarnih struj strastno polemiko. »Mlada Francija« (tudi »les Bousingots« in »les Baudouillards«), kakor so se imenovali pristaši romantike, je hotela po Hernanijevem vzgledu imponirati predvsem z eksotično vnanostjo. Ti ljudje so nosili dolge lase in brade, mnogobarvne telovnike, male čepice, v rokah pa rdeče listke,

na katerih je bila s črnimi črkami napisana parola »hierro«. Z zaničevanjem so zrli na svoje nasprotnike, katere so imenovali »plešce« (»les glabres«), »mumije«, »filistre« in slično. Ubogi klasiki! Borili so se sicer zoper romantike z vso energijo; toda kako bi se mogli ustavljati nevihti, ki jih je slednjič odnesla? Zaman je zatrjeval Desvergier de Hauranne, »da je romantika smešna in da je bolezen slična somnambulizmu ali epilepsiji!« Zaman sta se pritoževala pesnik Cuvier in dramatik Nep. Lemercier († 1840), da »žalijo romantiki razum in jezik« in »da smejo ti Hugoji brez kazni delati verze.« Slednjič so se obrnili Vinc. Arnault, de Jouy, Viennet in drugi celo na kralja s prošnjo, naj prepove uprizoritev »Hernanija«. Toda kralj jim je odvrnil, da ne more ničesar storiti in da zavzema v gledališču mesto, kakor zadnji njegovih podanikov.

Dne 25. febr. 1830 je končno napočil veliki dan, ko se je v »Théâtre Français«, v glavni trdnjavi »klasičkov«, uprizoril »Hernani«. Iz vseh delov Pariza, predvsem pa iz Montmartra so prišli fantastično oblečeni Hugojevi občudovalci, med katerimi se je posebno odlikoval 19letni Théophile Gautier, ki je nosil do ramen segajoče kodre in bil oblečen v krvavordeč telovnik, zelene hlače s črnimi okraski in v široko rjavo zimsko suknjo s podlogo iz zelene svile. Navzoče prištaše klasične šole je »pozdravil« s klicem: »Na giljotino ž njimi« in ko je med igro njegov sosed imenoval grofa Ruy Gomeza »neumnega starca«, je začel Gautier dokazovati z vsem navdušenjem, da je baš ta starec mojstersko delo in vrhunec lepote. V četrtem dejanju so bili »klasiki« poraženi; v petem dejanju pa je slavila »mlada Francija« svoje triumpfe. Med zadnjim dejanjem je prosil neki neznanec avtorja (ki pripoveduje ta dogodek sam) za kratek razgovor na ulici. Tam mu je ponudil za rokopis »Hernanija« 6000 frankov. Kupčija se je sklenila v bližnji tobačni trafiki, kjer je neznanec takoj izplačal znesek. Hugo je sprejel vsoto z veseljem, ker je znašalo takrat celo njegovo premoženje — 50 frankov. Naslednjega dne je poslal Chateaubriand mlademu pesniku pismo, v katerem izraža svoje občudovanje v trenutku dobljene zmage.

Naravno, da je povzročila ta uprizoritev ogorčeno časnikarsko bitko. »Klasiki« Charles Maurice, Jules Janin, Gustave Planche i. dr. so pisali ostre članke; Armand Carrel pa je poročal v »Le National«, da bi bila uprizoritev te drame pač mogoča na Jupitru ali na Saturnu, nikakor pa ne na naši zemlji. Nasprotno pa so slavili Hugojevi občudovalci z vsem navdušenjem »to ženijalno delo«, »te osebe večje kot narava«, »te gigantske strasti«, »to opojno liriko« i. t. d.

V letu 1830. se je ponovila drama na odru 45krat vedno z istim navdušenjem in z istimi nemiri. Da, še 40 let pozneje se je Théophile Gautier, ki je postal medtem odličen pesnik in umetnostni kritik, spominjal v svojem delu »Histoire du Romantisme« z mladeniškim navdušenjem na »to bitko dveh sistemov, dveh strank, dveh vojsk, da, dveh civilizacij« ter občudoval še vedno »to lepo herojično kasstiljansko pretiravanje«, »to ponosno špansko moč« in to delo, »kjer se je našla velika izgubljenost skrivnost, namreč poezija.« V teh časih je bila vsa Francija še dolgo razdeljena na dva velika tabora. Prišlo je do demonstracij na ulicah in dvobojev. V Toulouseu je bil celo neki mladenič ubit. V Vannesu pa je določil neki občudovalec Hugoja v oporoki, da se mu morajo zapisati na grobni spomenik besede: »Tukaj leži, ki je veroval v Victorja Hugoja«.

Posledica literarne revolucije leta 1830. je bila, da so skoraj vsi sodobni in mnogi poznejši pesniki in pisatelji pisali svoja dela v duhu romantike n. pr. Al. Dumas st. (»Antony« in »La Tour de Nesle« 1832), Alfred de Vigny (»Chatteron« 1835), George Sand (»Indiana« in »Valentine« 1833) i. t. d. Še večjega pomena so bile pesmi v španskem in ilirskem duhu, ki so jih pod vplivom romantike pisali Sainte-Beuve, Théophile Gautier, brata Deschamps in drugi, predvsem pa veliki prijatelj našega naroda Charles Nodier. Tako se imamo tudi mi Slovenci zahvaliti francoski romantiki za svoje prve literarne stike z velikim in pomembnim francoskim narodom.

Za Victorja Hugoja je imela ta »revolucija« ogromen pomen, ker je postal preko noči najodličnejši francoski pesnik preteklega stoletja. Vsako njegovo nadaljnje delo je bil velik li-

terarni dogodek ne samo za Francoze, temveč tudi za ves kulturni svet. Ta pomen izraža lepo Sainte Beuve v pesmi, ki jo je posvetil svojemu prijatelju in sobojevniku, kjer pravi med drugim:

»Nous sommes devant vous un roseau
qui plie,
Votre souffle en passant pourrait nos
renverser.«

V prostem prevodu:
»Kot trs smo pred teboj, ki se vpogiba;
En dih tvoj že zravnatu more nas.«
(Po francoskih virih).

== Vino, kava in čaj ==

Pregled glavnih sadov naše zemlje

(Po raznih virih napisal dr. Jože Rus)

Vino. — Vsaka dežela ima svojo opojno pijačo, pridobljeno iz rastlinstva, ki je v tej deželi doma. Glavni pijači sta pivo in vino. Bavarsko, češko in angleško pivo je predmet omejenega izvoznega prometa, vino pa daje pobudo mednarodni trgovini velikega obsega.

Največji del prebivalstva pije čaj, pivo ali domačo pijačo svoje dežele in vina ali vobče ne pozna ali ga pa smatra za luksus. Samo deželani okoli Sredozemskega morja uživajo svojo domačo vinsko kapljico, da, ta jim je celo neizogiben del vsakdanje prehrane.

Vsi veliki proizvodniki vina stanujejo torej v deželah okoli Sredozemskega morja. Tu so Francija, Italija, Španska in Portugalska pa Alžir in Tunis. Te dežele prodajajo redno vsemu svetu del svojega vinskega pridelka, posebno izbrana fina vina. Nobena dežela nima zasajenih z vinsko trto tolikih ploskev (2 milj. ha) in ne daje dela tolikemu številu prebivalstva (25 milj.) kakor Francija. Ona ni samo prvi proizvodnik vina, temveč tudi glavni njegov potrošač. Izvažajo pa samo vina boljše vrste: šampanjec (Epernay, Reims), burgundec (Sauterne), bordojec. Slično spravi Italija v tujino skoraj edino vina iz krajev Asti, Chianti, Falerna, okolice Napolja in Marsale, Španska iz Malage, Xeresa (Cherry) in Alicante, Portugal pa madžarska vina.

Tudi v srednjeevropskih deželah uspeva trta po nižjih prisojnih legah, in sicer najdalje proti severu do črte, ki drži mimo tehle mest: Nantes, Köln, Dresden, Tokaj, Odesa in Astrahan. Iz Nemčije so svetovno priznana renška vina, iz Madžarske tokajec, iz slovenskih goric ljutomerčan, iz Srbije smederevec, iz Vojvodine in Srema vrščan in fruškogorec, iz Rusije krimsko vino,

z egejskih otokov vino s Samosa in Chiosa. Vendar njihov pridelek ni tako obilen, da bi mogel igrati v izvozni trgovini večjo vlogo. Vse Podonavje Jugoslavije pridelava n. pr. za najboljše letine komaj toliko vina kakor sama mala Dalmacija v njenem specifično vinorodnem podnebjju. Čile, Argentina, Južna Afrika in Avstralija pa so z vinogradništvom komaj začele in še ne morejo priti v poštev kot izvozniki.

Kava. — Vrednost kave tiči razen v njenem močnem duhu tudi v vplivanju, ki ga izvrši na človeški živčni sestav. Gojitev kave je omejena na tropski in subtropski pas zemlje, kupuje in pije pa jo skoro ves svet razen ruskih in angleških dežel, ki dajejo prednost čaju.

Dežele proizvodnice kave so sicer omejene na en pas naše zemlje, so pa kaj številne. Abesinija je vobče prvotna domovina kave, pridelek Arabije je tako imenovana mokka. Dalje je pridelajo na otoku Sanzibarju v vzhodni Afriki, na sundskih otokih, predvsem na Javi, pa v deželah Srednje Amerike (Mehika, Guatemala, Salvador) in na otokih Haiti in Portorico, v Južni Ameriki pa v Kolumbiji, Venezueli, a posebno v Braziliji. Brazilija pridelava na leto 847.000, Costarica 120.000, Antilli 92 tisoč, Java 70.000, Mehika 50.000, Guatemala 38.000, a ostale dežele 153.000 ton kave. Velika tržišča kave so London, Rotterdam, Hamburg in Bremen.

Sama Brazilija je pridelala pred 20 leti še po 84 odstotkov vse kavine žetve sveta. Zdaj znaša sicer njen delež le 65 odstotkov, drži pa vendar še mesto prvega proizvodnika. Svojo proizvodnjo, ki ji je bila prinašala toliko dobička, je bila prisiljena skrajšati, ker ji je začela pretiti nadprodukcija in s tem obči

gospodarski polom. Potrošnja kave se je namreč v zadnjem stoletju toliko razrastla, da se je Brazilija brez premisleka posvetila zgolj gojitvi kave; saj ima tudi kavinemu grmu, najprimernejša bazaltska tla kakor nobena druga dežela. Prvotno sijajen gospodarski uspeh pa je segel preko vrhunca, tako da so cene kavi začele naglo padati in bo trajalo še dolgo vrsto let, preden bo prišla kava do svoje nekdanje vrednosti.

Čaj. — Tudi čaj je cenjen zaradi svojega duha in vplivov na živce. Potroši pa se ga neprimerno več kakor kave. Saj pomeni vsakdanjo pijačo, ki nadomešča slabo svežo vodo vsemu Daljnemu vzhodu, ki je vobče njegova domovina, in prostranim ruskim in anglosaškim deželam. Vrhu tega se pije v zadnjih 50 letih vedno več tudi po ostalih delih Evrope in Amerike.

Dežele, ki se bavijo z gojitvijo čajevga grma so Kitajska, Japonska, otoki Formoza, Java in Cejlon pa Indija. Letni pridelek vsega čaja znaša danes na Kitajskem 400.000, v Indiji 164.000, na Cejlonu 95.000, na sundskih otokih 40 tisoč, na Japonskem 38.000, a v ostalih deželah 69.000 ton.

Poprej je Kitajska krila potrebe čaja vsega sveta. Ona tudi danes pridelava več kakor vse ostale dežele skupaj, ga pa tudi potroši tolike množine, da je njen izvoz že znatno manjši od indijskega ali cejlonskega. Kitajski in cejlonski čaj ugajata po svojem okusu bolj Rusom kakor Anglosasom, dočim okus ostalih dežel ni povsod isti. Izvažanje čaja v Evropo se vrši po dveh potih, skozi Sueski prekop po morju, a preko Sibirije in Rusije po suhem. Najvažnejši trgi čaja so London, Hamburg, Trst in Moskva. Amerika prejema čaj po posredovanju Anglije ali preko Tihega oceana.

== Nekaj o papigah ==

Izmed vseh eksotičnih ptičev, ki jih opaziš v kletkah naših ptičjih ljubiteljev, je papiga najzanimivejša. Ta klepetava ptica preseneča zlasti preprostega človeka, ker bolj ali manj razločno posnema človeško govorico. O nji se med ljudstvom pripoveduje marsikaka zgodba. Papige pa so precej redke; odkar se je razširila bolezen »psittakosis«, o kateri bomo izpregovorili niže, se je marsikak papigar še bolj oplašil. Tako bo poslej teh zanimivih ptic še manj med nami. Rekli smo: zanimivih. Brez dvoma je papiga po svoji inteligenci in raznih sposobnostih izjema v ptičjem kraljestvu. Pri nas, pa tudi drugod ni ptice, ki bi imela toliko nenavadnih lastnosti.

Papige gojijo ljudje že izza sive davnine. Omenjajo se v staroindijskem bajeslovju; v sanskritu so napisane o njih zgodbe, ki zlasti poudarjajo njihovo zvestobo. V Indiji so jih ljudje že zdavnaj krotili. Šele vojskovodja Aleksandra Velikega Onesikrit je baše prvi prepešal papigo v Evropo. Pozneje so jih Rimljani zelo čislali; pri slavnem Ovidu najdeš pesem o papigi. V starem Rimu so plačevali za govorečo papigo toliko kot za sužnja. Po križarskih vojnah se

je reja papig udomačila na mnogih plemiških gradovih.

Ko so Kolumb in tovariši stopili na ameriška tla, so se silno čudili papigam, ki so jih imeli Indijanci kar v svojih bajtah, ali pa so gnezdele po drevju okrog človeških selišč. Razni potopisci nam pripovedujejo, da so papige ponekod v Južni Ameriki tako domače in pri vsaki hiši, kakor pri nas kure. Toda papige so z ljudmi še v tesnejših stikih. Kura se res da drži hiše, vendar pozna človeka le tedaj, ko ji gre za hrano. Papiga se mu veliko bolj približuje. Rada se družijo z otroci. Kmalu se nauči posnemati razne glasove: pasji lajež, otroški jok, smeh i. dr. Posebni mojstri v krotitvi papig so Indijanci; tam, kjer se je belec več tednov zaman trudil, je imel Indijanec v dveh dneh presenetljiv uspeh.

Po najnovejših virih obstoji 580 vrst papig. Ne cela polovica živi v Avstraliji, na otokih okrog Nove Gvineje, na Molukkih in južnomorskih otokih. Druga po številu vrst je Amerika: kakih dvajset vrst papig živi v Afriki, nekih trideset v Aziji.

Človek jih kroti predvsem zaradi njihove izredne inteligence. O nji imamo

vse polno dokazov. Tako je papiga menda edina ptica, ki razloči svojega gospodarja od drugih ljudi. Papiga, ki se nedolžno igra s svojim gospodarjem, utegne tujemu človeku mirno odgriziti uho. Še več. Papige kajkrat razločujejo spol človeka in se spodobno vedejo samo nasproti spolu, ki jim je prikupen. Tako so n. pr. papige, ki moškega brez pardona zgrabijo za prst, medtem ko so nasproti ženskam začudo viteške. Pri mnogih vrstah je težko spoznati spol, zato ga zlasti pri velikih papigah doženeš tako, da opazuješ, kako se ve-

dejo, če se jim približuje moški ali ženska. Če je papiga prijazna z moškim, je prav verjetno, da je samica, ako pa daje prednost ženskam, utegne biti samec.

Zanimiva in takisto dokaz njih inteligence je znana lastnost papig, da so zelo konservativne. Če je njih kletka delj časa v bližini drugih ptičev, opazijo slednjo izpremembo v razvrstitvi okoliških kletk, in ako odstranimo katerega družabnika, jamejo divje vreščati in kažejo vse znake upornosti.

Noga papige ima poleg njenega kljuna in perja najznačilnejše lastnosti. Pri tej ptici noga ni samo opora, ki drži telo nad tlo, marveč ji rabi v podobne namene, kakor človeku roka. Papige si umejo z nogo prinašati jedila v kljun. Da, papige so edina ptičja vrsta, ki ume rabiti orodje, kar je pri živalih eden najvzrazitejših inteligenčnih znakov. Znani so primeri, da so si papige znale z majhnim klinom v kremčjih odpreti kletko, ali da so si prinesle h kljunu s tekočino napolnjeno orehovo lupino.

Tako večšino opažamo samo pri najvišji živalski skupini — pri sesavcih, a rabo orodja (n. pr. metati kamenje, rabiti palico kot oporo) le pri antropoidnih opicah. Vsak gojitelj papige bi umel povedati kak poseben primer bistroumnosti te ptice.

V Evropo namenjene papige pa preživljajo med potjo sila slabe čase; kaj čuda, da vzdrži vse napore morda le polovica. Zaradi tega mnoge med njimi sploh ni moči ukrotiti: preveč mrzi človeka in se trdovratno brani pred njim s tem, da grize.

To, kako se papige uče in kako daleč se ukrotijo, zavisi od individualnih razlik, ki so včasih prav velike. Pri učenju pomaga papigi njen odlični spomin. Govorenje ji omogoča gibčen jeziček. Počasi, ko se privadi človeku, opusti tisto zoprno vreščanje, ki človeka vprav reže po ušesih in po glavi. Zares je čudno, kako je priroda baš pri papigi pokazala, da se rada nagiblje v skrajnosti. Obdarila je to ptico s čudovitimi barvami, toda dala ji je glas, ki bi človeka privedel na rob blaznosti, če bi moral ves dan poslušati papigino vreščanje. Ne čudimo se, če ponekod komu odpovejo stanovanje, ako ima papigo pri sebi.

Zanimivo je tudi, da se utegne med dvema papigama raznih vrst razviti nekako ljubezensko razmerje. Ta zaljubljenost gre tako daleč, da se človek ne sme niti dotakniti ljubljenske druge papige, kamoli obrniti njeno kletko drugam. Včasih se samica zaljubi v samca, ki pa njeno ljubezen kar iz nekega načela zametuje. Takisto se včasih razvije med samec iste vrste nam čisto neumljiva mrznja, ki se lahko konča s smrtjo, če se moreta sovražnika ob kaki priliki spoprijeti na žive in mrtve.

Nadalje je zanimiva dolga življenska doba papig. Sovražnikov nimajo, zato poginjajo od starosti ali bolezni. Tako je n. pr. papiga Vasa v londonski »Zoo« živela 54 let, ostale pa žive kakih 30. Seveda, v primeri z jastrebom, ki je živel na Dunaju 118 let, ta starost ni kdo ve kako visoka.

Papige žive, izvzemši čas, ko gnezdiho, v družbi, kajkrat celo v ogromnih krdelih. Take družbe so nekaka celota: člani so v splošnem dobri drug z drugim in skupno prenašajo vse tegobe. Ako obirajo sadje na drevju, zmerom postavijo stražo; ko le-ta dá svarilo, se

na mafi dvignejo in odčete. Plantaže imajo z njimi velik križ, ker se včasih neusmiljeno zaženejo v nasade in jih otepajo; dve stari papigi pa med tem budno stražata na najbližjem drevesu. Če se kdo približa, se krdele takoj umakne in čaka v zavetju, da dado straže dovoljen znak in kradež se začne iznova. Pri tem delu so od sila spretni in hitre. V hipu starejo najtršo lupino; kakor bi trenil, pozobljejo zrno iz klasa, v sadonosnikih pa napravijo več škode nego požro.

V svoji domovini gnezdiyo papige v mesecih, ko je pri nas pomlad. Žive v strogem enoženstvu. Zakonsko dvojico družijo očitna ljubezen. Parček papig ne zapusti drug drugega; vse delata družno, sedita tesno drug pri drugem in si izkazujeta take nežnosti, da bi lahko »zakonca« papig postavili za vzor človeškemu zakoncu. Velike vrste papig znesejo 2 jajca, majhne 3—4, nekatere majhne celo 6—10.

Večina papig gnezdi v drevesnih dupljah, nekatere ameriške vrste tudi v zemeljskih razpoklinah ali v skalovju; indijske vrste se nasešijo tudi v luknjah starih stavb, v pagodah, v grobnicah in na hišah. Edino le »papiga-meni« si spleta gnezdo iz močnih vej. Samica sedi na jajcih 16—18 dni, pri velikih papigah tudi 19—28 dni. Mlade papige so zelo neokretne in gole; šele deseti dan življenja odpro oči.

Pri nas vidiš najpogostejše amazonsko papigo. Izmed 42 vrst amazonk je največša žoltoglava z belim čelom in rumeno glavo; le-ta je doma iz Mehike. Potem se pri nas vidijo v kletkah papige z modrim čelom. Govorenja se najhitreje nauči sivkasta afriška papiga žako, ki živi od Gambije do Kuanze in v Kongu.

V zadnjem času so papige vzbudile pozornost zaradi bolezni, ki se imenuje »psittakosis« ali »bolezni papig«. O njej se širijo najrazličnejši glasovi, ki pa so večidel pretirani. Zoolog dr. Otto Antonius izvaja v nekem svojem članku, da so primeri črevesne bolezni, ki spominja na paratifus, precej pogosti pri mladih papigah, ki jih prepeljejo čez ocean v Evropo. Zgodilo se je, da je kateri gojitelj papig umrl za zagonetno boleznijo, ki so jo zdravniki napak označevali, vendar ni nobenih trdnih dokazov, da bi se »psittakosis« prenašala od

papige na človeka. O tem se mnogo piše in govori, številni papigarji so se zaradi tega odpovedali svojim ljubljencem, toda noben bakteriolog ni dal jasnih, zanesljivih dokazov. Pa tudi tedaj, če bi bilo dokazano, da se bolezen prenaša na človeka, bi bili taki primeri precejšnja redkost, ki zahteva čisto izrednih pogojev. Sicer bi bili morali zboleti za to boleznijo vsi evropski kupčevalci s papigami, mornarji na ladjah, ki prevažajo velike množine teh ptic in mnogi drugi ljudje, ki imajo opraviti s papigami. V resnici je pes v hiši bolj nevaren nego papiga v kletki in od psa je nalezlo že več ljudi kako bolezen nego od papige. Isto velja o konjih in govedih. Zaradi tega, ker je ta ali oni zbolel za smrkavostjo, ne bodo vsi drugi opustili živinorej. Zaradi tega, ker lahko vsak hip naležeš v javnih prostorih tuberkulozo, se ne bo nihče zapiral v hišo. Tako je tudi bolezen papig znatno manj nevarna, nego se govori in piše. Vsak gojitelj ptičev pa ve, da je treba snage, kar največ snage in da je previdnost zmerom dobra.

Po dr. I. Jirsiku in drugih virih I—us.

BALZAC IN SODNI IZVRŠITELJ

Honoré de Balzac je zasačil svojega slugo na laži in mu napravil dolgo pridigo o tem, da je laž poglavitni greh. »Človeku ne pristoji,« je sklenil, »da bi z laganjem varal svojega bližnjega.« — »Zakaj pa moram po vašem naročilu vselej reči, kadar pride eksekutor, da vas ni doma?« mu je oponesel služabnik. »Dragi dečko,« ga je poučil gospodar z iskrenim prepričanjem, »rubežniki pač niso naši bližnjiki.«

ETIMOLOGIJE

»Izgubili nit.« Človek bi dejal, da je ta rečenica iz grškega bajeslovja, kjer Ariadna pokloni Tezeju klobko, da bo mogel ob niti iz zvitega blodišča. Ali filozof Kant pripoveduje nekje, da je imel neki angleški odvetnik navado, med svojim govorom navijati ter odvijati konec okoli prsta. Nekoč mu ga je nasprotni advokat pred sejo znančil in ubogi mož postave je bil tako zmeden, da ni mogel črhniti. Vse se mu je smejala, češ, da je izgubil nit... Zakaj pravijo Nemei »Pumpenickel« rženjaku, rženemu kruhu in mandljevem pecivu? Ob zasedbi Vestfalije so baje nekemu Francozu ponudili črnega kruha, pa je dejal: »C'est bon pour Niekel«, t. j. dobro za njegovega konja ne pa zanj. Naslednja razlaga je verjetnejša. Pekovski mojster Pumper Nikolaj v Osnabrjčku je dal v XV. stol. svoje ime črnemu, slasnemu kruhu, kakršnega je pekel. Nekateri pa trdijo, da je izraz še starji in da izvira iz latinščine »bonum paniculum,« kar pomeni dober kruhek.

Guglielmo Ferrere

Tretji spol

I

Doživljamo krizo novega družabnega reda. Znamenja, ki kažejo nanjo, so tako mnogobrojna, da dan za dnevom opazovalec lahko opozarja na nova. Prevzemimo tudi mi nalogo zdravnika, poskusimo izgotoviti prispevek k diagnozi silne socialne bolezni našega časa in obrnimo svojo pozornost na tvoritev novega celibata, ki se brez sleherne verske podlage tako zelo razširja, kakor se je neke čase v srednjem veku razširjalo menišstvo.

V vseh deželah civiliziranega sveta vedo moški in ženske iz skušnje, da je dan za dnevom težje stopiti v zakon. Neštevilne so zapreke, posebno eko-

nomske, in mnoge osebe, brez upa, da bi kdaj premagale te zapreke, se rade ali nerade omejujejo na samski stan. Vsekakor je treba a priori upoštevati, da ima veliko število oseb obojega spola, ki žive v samskem stanu, to je: ki žive umetno življenje, izdaten vpliv na splošno družbo in da mora biti vpliv neomozženih žensk večji nego vpliv neomozženih moških.

Res, da pri moškem samski stan, dasi se v njem razvijajo nekatere posebne psihološke lastnosti, ne izpreminja posebno celotne osebe, ker ni predpoga čistosti. Moža lahko dovede do tega, da malo preveč živi v družbi pro-

E. Justin: »Studija« (lesorez)

da jalk smehljanja ali se izpostavlja pustolovščinam zakonolomstva, a nikdar ne zatre na mah velikih fizioloških življenjskih opravil. Drugače je pri ženski: pri njej ob današnjih socialnih življenjskih pogojih samski stan vedno predpolaga čistost, in čistost obsega absolutno udušenje materinstva, to je tistega opravila, za katero je ženska rojena po svojem telesnem in duševnem razpoloženju. Tako stanje mora popolnoma spremeniti fiziološke razmere ženske in veliko število takih žensk mora znatno vplivati na družbo.

Angleška je tista dežela v Evropi, kjer je mogoče najbolje proučavati ta čudni pojav našega sodobnega življenja. Na Angleškem je število neomogućenih žensk, »spinters«, kakor jih nazivajo tam, jako veliko, posebno v višjem in srednjem meščanskem stanu. Skoro vsaka obitelj ima po eno, včasih tudi po dve ali po tri. Ako je več deklet, potem je težko omogočiti več nego eno, in v svoji celokupnosti so na Angleškem neomogućene mlade dame cela vojska, jako mogočen in znamenit socialen razred, čigar vpliv se ne more prezreti.

Vzroki tem dejstvom so različni in zamotani; glavni vzrok je pač ta, da žensko prebivalstvo po številu presega moško. Cvet moškega prebivalstva odhaja v naselbine; vsak izseljenec pa je ob odhodu zakonski mož in doma ostalim deklicam se tako krčijo nade, da dobe moža, s katerim bi mogle ustanoviti rodbino. Ako število doma ostalih moških ostaja pod številom žensk, je opazati celo pri njih od dne do dne rastočo nenaklonjenost do ženitve. Zakaj? V srednjem meščanskem stanu je brez dvoma iskati vzroka v rastočih gospodarskih težavah: zakon je drag, rodbina je težko breme v družbi, v kateri imajo vsi razredi potratne navade. Zato čakajo z ženitvijo tako dolgo, da more mož nuditi ženi in otrokom to potrato, a večkrat pride tisti čas, z njim pa starost in oslabelost, ko je bila izginila vsaka nada na ustanovitev rodbine. Kar zadeva premožnejše razrede, brez dvoma obstoji v njih omenjena nenaklonjenost do ženitve, a ne vem prav, kako bi se razložila. Gospodarske razmere tu ne morejo biti posebnega pomena, kajti zakon bi mogel biti sredstvo, ki družbi srce s srcem, premoženje s premoženjem. Zakaj pa se potem bogatini ženijo tako malo? Težko je našti odgo-

vora. Gotovo je to, da si v višjih angleških družabnih razredih od dne do dne pridobiva večjo veljavo oblika zakona, ki ni nikak biološki ali psihološki, marveč socialen zakon. Petdesetleten mož na primer, bogat, na vrhuncu poti svojega življenja, brez skrbi, kako bo živel, se oženi z žensko štiridesetih do pet in štiridesetih let, včasih tudi svoje starosti. Oba se potem nastanita v odličnem londonskem okraju, v hiši, kakršna je vzor bogatega Angleža, opravljena z veliko potrato, kjer sprejemata ljudi ter lahko postaneta središče male družbe, kateri nekako vladata. Dejal sem, da je to nekako socialen, ne pa fiziološki ali psihološki zakon, kajti pri takih zakoncih je res težko misliti o spolnem nagonu: to je zakon, ki ostane brez otrok in ima samo namen, možu in ženi preskrbeti družabnika v življenju in jima dati sredstvo, da skupno v življenju igrata sijajno vlogo. To ni več prirodni zakon, marveč — če se smem tako izraziti — jako umeten, ki mora napraviti čuden vtis na Italijana ali Francoza, kateremu je glava še polna romantiških idej o ljubezni.

Naj že bodo vzroki taki ali drugačni, dejstvo je, da je število »misses« na Angleškem jako veliko in da je njih socialni vpliv znamenit. Dejal bi celo, da si niti ne moremo misliti Angleške brez »spinster« ali neomogućene ženske. Zato je enostavno treba analizirati ta vpliv.

Eden najznamenitejših pojavov angleškega življenja v tem stoletju je prodiranje ženstva na vsa polja, ki so bila prej monopol moškega spola: v rokodelstva, umetnosti, znanstvo in tako dalje. Ženska se dviga čedalje više in razširja s tem meje kraljestva lepote in gracije, čigar kraljica je bila od prvega početka civilizacije. To zmagoslavno dviganje angleške žene pa je naravnost v zvezi z naraščanjem množice neomogućenih žensk. Nekega dne so se v Londonu prepirali o Lombrosovih in njihovih idejah o ženskah in o duševnem razločku med možem in ženo. V dokaz, da tega razločka ni, so navajali zgled angleških žensk, ki na vseh poljih človeške delavnosti vrše isto kot moški. Ko so že dolgo trajala razpravljanja o tem, sem jih na kratko presekal z besedami: »Saj to niso ženske, to so osebe, ki tvorijo tretji spol.« Takrat sem mislil,

da sem napravil enega tistih dovtipov, kakršni se človek rad poslužuje, ako se noče izrezati iz pričkanja, ki mu dela zadrego. Pozneje pa, ko sem natančneje premišljeval to stvar in sem imel priliko opazovati večje število teh angleških gospodičen, sem se preveril, da tiči v tem dovtipu znamenita fiziološka in psihološka resnica. Položaj neomozene ženske, zatiranje ljubezni in materinskega poklica spreminja nedvomno žensko osebnost na več strani, kajti ženska, ki ni mati in se tudi ni omožila, ni popolna ženska. Na drugi strani pa to zatiranje krepí osebnost, daje priliko za pretirano razvítje nekíh nagnjenj in delnih hipertrofij, ki morejo dajati nadomestila marsikakí nepopolnosti. Delovanje reprodukcije je zavisno v fiziološkem in psihološkem oziru od precejšnje izgube moči kakor pri moškem tako pri ženski, osobito pa pri ženski, ki mora stvoriti novo bitje iz snovi lastnega organizma, ki ga mora rediti in prvi čas njegovega življenja čuvati ter venomer na tisoč načinov zanj trpeti in delati. Ako torej nima teh potroškov, ostane ženski vsa označena moč za osebne namene: ženska se ne raduje tiste fiziološke neumníljivosti, o kateri govori Weissmann; človeški rod se pri njej ustavlja in se zaključuje za vedno. Zatrje ljubezni in materinstva pa ji daje v uporabo vse njene individualne sile.

Obljuba ali navada vedne čistosti, piše Guyan, da, celo meniško življenje, je našlo nepričakovanega zagovornika v Ernestu Renanu. Res, da se postavlja na stališče, ki je popolnoma različno od krščanskega. Ako se navdušuje za vedno čistost, dela to iz čisto fizioloških vzrokov, ker jo enostavno smatra za sredstvo, s katerim se poveča intelektualna zmožnost in doumljivost možganov. On veruje v nekako antinomijo med popolnim intelektualnim razvítjem in ljubezensko rodovitnostjo. Pravi učenjak mora združiti vso svojo moč v možganih in ne sme težiti za nobenimi drugimi kakor domišljevanimi abstrakcijami ali oblikami. Z odvajanjem vseh njegovih življenskih moči v glavo mora njegov razum cveteti kakor polnocvetke, kojih krasota povzročena zaradi pretvarjanja prašnih niti v cvetove, predpolaga nerodovitnost. Prigovarjalo se je sicer, da velja ta opazka Renana in drugih tudi za žensko: češ, da ljubezen, ki kvarno vpliva na razum

moškega, razum ženske krepí, in kakor sta rekla brata Goncourt, ni velikega dela, ki bi ga bila ustvarila devica. Nočem se pripraviti o tej pregovorski opazki; a četudi bi čistost žensko napravila nezmožno za velika dela duha, bi ji vendar ne jemala nade v uspeh življenskega boja. Ni treba, da bi vsaka mlada deklica srednjega meščanskega stanu, ki mora, ker ni našla moža, nasliti na to, da si sama služi kruha, spisala »Nebeško komedijo« ali »Hamleta«; dovolj je, da zna izvrševati poklic, v katerem se njeno delo išče in izplača.

A prav od stanu njene čistosti je odvisno, da se ženski tako dobro posreči v vseh teh poklicih, večkrat celo bolje nego moškemu. Brez moža, brez družine, brez otrok ne misli na nič drugega kakor na svojo ohranitev in na svoje delo. Vse njene telesne in duševne sile so zbrane na tem edinem polju delovanja, ne da bi jo begal organski davek materinstva, moteče strasti ljubezni in vznemirjajoče rodbinske skrbi. Ker je življenje dandanes neizprosno boj, se neomozeni ženski večkrat posreči, da razvije srd in rezkost, kar moški ne more vedno, kajti materinstvo s svojim nagnjenjem do tešenja ni vplivalo na njenega duha, in vsakemu človeku vrojena sebičnost je mogla doseči največjo stopnjo napetosti, ker je ni blažila najstarejša vseh človeških funkcij.

Da imajo ta bitja tolik uspeh, izhaja iz tega, ker v fiziološkem pogledu niso prave ženske, marveč tretji, nevtralni spol, kajti pglavítna ženska funkcija je pri njih zatrta in zato jih moremo smatrati le za temeljito preustrojen ženski tip. Z nekaj domišljije bi te vrste ženske lahko primerjali z brezspolnimi čebelami-delavkami. Tudi te so razumne, delavne, pogumne. Prave samice niso več, ker je fiziološko materinstvo pri njih zatrto; njih premoč izvira iz njih nerodovitnosti. Prav tako je s človeškim rodóm: ženske, ki niso niti žene, niti matere, to je tiste, ki tvorijo tretji, nov spol, dobivajo v svoji nerodovitnosti premoč nad resničnimi ženskami kakor tudi nad moškimi; v boju za življenje uporabljajo množino sil, ki so morda manjše, a bolj zbrane in jim skoro redno pripomorejo do stvarnih zmag. Treba vprašati le pri večini angleških trgovcev in obrtnikov, ki imajo namesčene »spinsters,« in dobi se

povsod skoro enak odgovor, da so z njimi bolj zadovoljni nego s svojimi moškimi nameščenci. Silna je zato konkurenca, ki jo dela tretji spol moškim kakor ženskam, konkurenca, ki zanaša v socialno življenje nov element vznemirjenja. Prav za prav je v tako srdi-

tem boju že dobiček, ako ni treba človeku skrbeti za vse potrebe. Mislimo si moža, ki bi mogel živeti brez jedi. Ali bi mu s tem ne bila dana nada, da bo imel uspeh v življenju? Ista nada v uspeh govori v prid ženskam, ki so zatrlle druge velike življenjske potrebe.

Cosima Wagner

So ženske, ki so enim v pogubo, drugim pa v odrešenje.

Takšna ženska, ki bi bila čez sedem let učkala sto let in ki ji gre splošno priznanje ene najmočnejših ženskih osebnosti minulega stoletja, je Cosima Wagner, hči skladatelja in klavirskega virtuoza Liszta, prva žena kapelnika in pedagoga Hansa v. Bülowa in zakonska družica komponista Riharda Wagnerja.

Njen oče je bil Madžar, mati Francozinja (comtesse d'Agoultova, roj. Flavigny, pisateljica, skrivajoča se pod imenom Daniel Stern, ki je živela z Lisztom v svobodni skupnosti), ded pa Nемец (pisal se je Bethmann). Vzgajala jo je v Parizu Mme Bernard. Pozneje jo je Liszt odvedel v Berlin z željo, da

bi se izomikala med Nemci. Izročil jo je ge. v. Bülowi, materi svojega učenca. In tu se začne tragedija moškega in roman ženske. Bülow se je zaljubil v Cosimo in je smatral, da mora doprinesei velikemu učitelju prijateljsko žrtev: vzel je Cosimo za ženo. Ta mu je sledila, ker se še ni popolnoma zavedala, da presega moža duševno in da je življenje, ki se je odprlo pred njo, preozko, preskromno za njene zmožnosti.

Na poročnem potovanju sta Bülow in Cosima obiskala Svico in Riharda Wagnerja, ki je živel tedaj v »prognanstvu«
blizu Curiha in komponiral »Tristan«. To je bilo drugo srečanje med Lisztovo hčerjo in glasbenim revolucionarjem. Prvič je Cosima videla Wagnerja, ko ji je bilo 16 let v Parizu.

Rihard Wagner

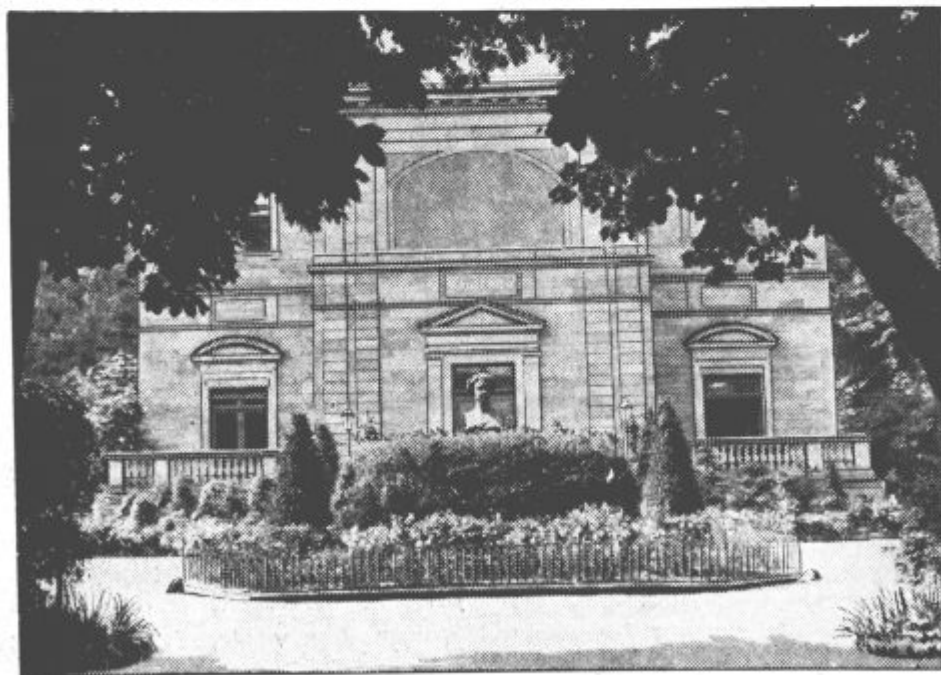

Cosima Wagner l. 1905.

ko je čital njenemu očetu, skladatelju Berliozu in grofici Wittgensteinovi svojo dramatsko pesnitev »Siegfriedova smrt«.

Zakon med Cosimo in Bülowom je bil izprva zelo pristrčen, za Cosimo pa je pomenil nekaj več kakor tovarišstvo: bil je hrepenenje nečesa izrednega pričakujoče ženske. Bülow je bil zgolj reproduktivni umetnik, samo pianist, ne pa glasbeni tvorec. To je utrdilo Cosimo v prepričanju, da ni pravi mož zanj. Še le v Wagnerju je spoznala in videla moža, vrednega njene energije in intelekta. To hrepenenje, ta težnja po stvariteljskem geniju jo je odtujila Bülowu in približala Wagnerju. Cosima mu je postala najprej svetovalka in tešiteljica, potem tajnica in pomočnica, slednjč voditeljica in žena, po njegovi smrti pa čuvarica in nadaljevalka njegovega dela.

L. 1864., sedem let po poroki s Cosimo, je bavarski kralj Ludovik poklical Bülowa na Wagnerjevo priporočilo v Monakovo. V tem okolju se je izvršil dokončni preokret Cosime k Wagnerju, ki je prišel popolnoma pod njen vpliv. Bülow je bil ves čas priča razkroja

Vila Wahnfried v Bayreuthu, svetovno znano bivališče starke Cosime. Tu je upravljala dediščino Riharda Wagnerja, ki ga je preživela za 47 let

lašne sreče, a je močkal. Njegov ponos je velevat plemenitost. Na žalost je v tej plemenitosti izgubil svoje najboljše in najdražje.

Med trojico se je tisti čas odigravala velika in težka drama, v kateri se je svoje vloge jasno zavedala samo ena, najmočnejša izmed treh — Cosima. Njej ni bilo niti trenutek treba dvomiti, kam spada. Spoznala je, da potrebuje samotni in zapuščen Wagner opore. Podžigala ga je, a tudi sama trpela. Wagner piše o njej v tisti dobi: »Njeno stanje me navdaja s strahom. Vse, kar jo zadene, je izredno in nenavadno; njej pritiče svoboda v najplemenitejšem pomenu. Ona je otroška in globoka, zakoni duše jo vodijo vedno k vzvišenim smotrom. Pomagati ji ne more nihče razen nje same. Njeno življenje je potrebno posebnega umevanja.«

Bülow je težko, brez vnanjega odpora, izročal Cosimo oboževanemu Wagnerju. Po dejansko že izvršeni ločitvi, ki so jo sodobniki Cosime, Bülowa in Wagnerja motrili z vidika družabne senzacije, namestu s stališča človeškega razumevanja, je Bülow pisal Cosimi: »Vdanost, ki si mi jo bila izkazovala v najinem minulem življenju, sem ti slabo vračal. Zastrupljal sem tvoje življenje. Previdnosti pa moram biti samo hvaležen, da si imela toliko duha in si vse pravočasno prekinila. Ampak odkar si me zapustila, mi je zmanjkalo tal pod nogami... Tvoj duh in srce, tvoje prijateljstvo in potrpežljivost, tvoja prizanesljivost, simpatija, vzpodbuda, tvoji nasveti in predvsem tvoja navzočnost, tvoj pogled in tvoja beseda — vse to je določalo osnovo mojemu življenju. Izguba te največje dobrine, katere pomen spoznavam šele sedaj, ko te nimam več in ki me moralno in umetniško uničuje, vse to mi daje spoznanje, da ne pomenim nič več...«

To težko priznanje je moral zapisati samo nekdo, ki je čutil, da je popolnoma zlomljen.

Kdo je bil kriv, da je prišlo tako daleč? Že v začetku zakonske tragedije Hansa v. Bülowa čujemo glasove, da se čuti Cosima rojeno za nekaj višjega, boljšega, za posebno nalogo. Njen oče Liszt je to označeval z besedami: »C'est une mission!« In Liszt je bil takrat prepričan katolik! Evo, kaj je pisala Cosima o tem Fr. v. Lembachu: »Čedalje manj razumljivo se mi vidi,

kako je mogel biti človek Wagnerjevega kova vržen v današnji svet. Tega spoznanja sem vesela. To spoznanje mi je tudi zarisalo pot in jaz ne mislim na nič drugega kakor na izpolnjevanje mojega poslanstva, ki je zame istovetno z blaženostjo.«

Ta misija, kakor se je je Cosima oprijela z najtanjšimi vlakenci svojega srca in duše, pa je bila nagosto pretkana z grenkobo in tragiko tudi zanjo, ki je hrepenela po blaženosti. Njeno slavo, vdanost in ljubezen so zasenečevali zlobni ljudje. Edina uteha, likratil plačilo za njeno zvestobo Wagnerju, je bila zavest, da pomeni tvorcu novih glasbenih vrednot vse, prav vse. In v tej zavesti, pravijo, je ostalo v njej še toliko misli na preteklost, da je s svojimi otroki iz prvega zakona molila za Hansa v. Bülowa.

Rihard Wagner je njeno žrtev spoštoval, cenil, upošteval, ko je zapisal: »To stoletje je storilo dober čin: rodilo je tebe.« (Cosimo.) In Cosima mu je zdaj bila res vse: Elizabeta, Senta, Izolda, Eva, Brünhilda... Mogoče predvsem Brünhilda, zakaj šele zdaj se je v njeni krvi popolnoma zbudil stari Wotan-Liszt.

Wagnerju je torej bila vse, prav vse, a sebi —? Sama pravi nekje: »Neverjetno se zdi, da ženske, ki smo deležne ljubezni velikih mož, ne občutimo, kaj pomenimo v njih ljubezni in si predstavljamo, da segamo še izven njih.« Tukaj prebija osebnost Cosime okvir zakonske žene, svetovalke, tolažnice. Čeprav se podreja Wagnerju z vsem svojim bistvom, priča, da je še več nego to, kar imenuje skladatelj idealni lik svojega življenjskega dela.

Brez Cosime Wagnerjeve bi bila glasba najbrže prikrajšana za »Mojstre pevce norimberške«, za »Prstan Nibelungov« in za »Parsifala«. Predvsem za slednjega. Saj so baš v mogočni osebnosti Cosime našli jabolko spora med Nietzschejem in Wagnerjem. Nietzsche je smatral, da pomeni »Parsifal« koncesijo Wagnerja katoliškim nagnjenjem Cosime. Sam je zabeležil o njej: »Cosima je edina ženska večjega formata, ki sem jo spoznal v svojem življenju. Štejem ji pa v zlo, da je pokvarila Wagnerja.«

Kadar govori Wagner o svojem delu, ne pozabi nikoli omeniti Cosime, tega Ariela mogočnega življenjskega kon-

cepta. Ko se mu rodi sin in piše opero, vложи vanjo motiv: »Slava materi, ki te je rodila!« Govoreč o svojem pomenu, odstopa vse zasluge njej: »Vedela je, kako mi je treba pomagati in mi je pomagala. Ustavljala se je sramoti in je vzela vse prokletstvo nase.«

Vse to je morala storiti le duševno res visoka ženska, angel in demon v eni osebi. Zato so jo po eni strani ljudje oboževali, po drugi zavračali. Ko sta l. 1877. z Wagnerjem obiskala London, je zapisala George Eliot o njenem obisku tole sodbo: »Ona je genij, on pa mirodilničar.«

Prevladovala pa so še druge definicije, ki so dobile izraz v francoskem

izreku: *Femme de maîtresse et Maîtresse-femme*. Raziskovalci Wagnerjevega življenja jo smatrajo za največjo žensko svoje dobe. O tem, da ima neskončno mnogo zaslug za uspeh Wagnerjevega dela, si je bila na jasnem tudi berlinska univerza. Podelila ji je zaradi tega častni doktorat.

V skladu z njeno sugestivno osebnostjo je tudi to, da ni hotela nikoli razumeti, da je Wagner last naroda, iz katerega je izšel in hkrati last vsega človeštva. Zanj je bil on vedno osebna last, last družine in njenega ognjišča, ki mu je bila Cosima najskrbnejša vestalka.

J. W. Barth

Osveta živega mrtveca

Ko se je velika vojna nadvljala do kraja in je bila cena človeškega življenja še globoko pod ničlo, se je podal bivši poročnik Prosper po dvanajstih bitkah, tri in dvajsetih spopadih in štirih letih službe na fronti v nove pustolovščine. Ritem pehote z žganjem, ročnimi granatami in bobnečim ognjem še ni ugasnil v njegovi krvi, zato ni bilo nič čudnega, da se mu je videla domovina v stiski in potrebi ter meščanski utesnjenosti premajhna. Vse-naokrog pa so nastale nove države, ki so v vrtincu svojega spočetja nudile tveganja mladini bogato polje udejstvovanja. Najviharnejše je bilo na vzhodu. Prevrat je sledil prevratu. Politične in druge roparske tolpe so vsak dan popravljale meje, se spuščale v manjše in večje vojne, postavljale vlade in jih odstavljale. Dobivale so za ta podjetja pobudo in denar od različnih držav, ki so imele od tega svoje posebne koristi.

V neki takšni meddržavni organizaciji na vzhodu je dobil tudi Prosper službo. Ker je bil vedno dober vojak, se mu je posrečilo, da se je tudi tu uveljavil ter napredoval, dokler niso vladne čete poklale njegove skupine. Njegova zvezda pa ni zatemnela, zakaj v spopadu je rešil zdravo kožo in tudi policiji, ki ga je iskala kakor iglo, se je znal izogniti. Svojim dobrim zvezam se je imel zahvaliti, da je užival nepomembno civilno življenje, kar je trajalo tako dolgo, dokler ni pošel denar. Končno je spremenil na-

čin življenja in postal tajni agent neke velike sile.

Prosper je dobil novo, lepo ime, potrebne dokumente in tudi nekaj denarja. Z novim navdušenjem se je lotil novih nalog. Bil je pogumen in sreča mu je bila mila. V očeh meščanov je bil zastopnik neke petrolejske tvrdke. Živel je, kakor se spodobi in je rasel v spoštovanju in prejemkih. Tajna služba na nasprotni strani ga dozdevno še ni zapisala v črni seznam. Tako se je čutil sigurnega, preveč sigurnega. V tem položaju je napravil prvo neumnost v svojem življenju.

Zaljubil se je. Spoznal je mlado duhovito damo. In Prosper je bil baš v letih,

ko se človek smrtno zaljubi, v letih, ko vidi v ženski božanstvo. Hrepenel je po veliki ljubezni, kakor se hrepeni le po domovini, v vsej praznoti svoje duše, po letih brez trohice doživetja in brezupne samote.

Bila je lepa ženska, ime ji je bilo Marija in mladi Prosper ji je ugajal. Privlačevala ga je k sebi, dokler ni obtičal v njeni mreži. Potem ga je omrežila.

Ljubezni ni hotelo biti konca in tedaj je napravil Prosper svojo drugo in največjo neumnost: veroval je v žensko. Hotel se je vrniti v pošteno življenje, v domovino ter je hotel uživati srečo s svojo izvoljenko. Izpovedal se ji je do kraja. Razumna ženska je umela, in srečna sta bila oba. Prosper zato, ker je bila zdaj njegova sreča popolna, Marija, lepa ženska pa zategadelj, ker je dovršila svojo nalogo kot vohunka 17 A tajnega oddelka.

Ponoči so vrgli Prosperja iz postelje in ga odvedli v trdnjavo Boris, ki je stala okorna in masivna kakor znamenje v stepi. Mnogo resnih mož je že korakalo skozi njena težka vrata na mračno dvorišče, a le redko kdo se je vrnil.

Obravnavajo je bila kratka. Sodba se je glasila: smrt. Prosperja so odvedli v celico obsojenih na smrt.

Tam je sedel sam s svojim jadam. Ni mogel doumeti strašne izdaje in v primeri z njo se mu je zdela vrednost njegovega življenja čisto neznatna. V srcu pa je še vedno imel svojo ubogo ljubezen.

S tem bi bila zgodba končana, če ne bi imela usoda včasi svojih muh. Zarožljali so zapahi, in polkovnik, poveljnik trdnjave, je stopil v celico. V svojem dolgočasju je hotel počastiti zločinca z nagovorom:

»Poznam tvojo zgodbo in sem te pričakoval takoj po prevratu. Ženska zadeva, kaj? Ti si največji bedak, kar jih je stalo tu doli pred zidom in vsaka krogla, ki te bo jutri preluknjala liki rešeto, bo storila dobro delo. Naklonili so ti čast vojaške smrti namestu da bi te obesili, ker si se tedaj s tovariši bil kakor cel vojak. Škoda, da niste bili vojaki poštene vojske. Zri in pij to noč, kar hočeš, če boš pa jutri zarana tam spodaj še tako tulil in klical svojo mater kakor druge mlade svinje, bom dal tvojo celico razkužiti z lizolom, da ne pogine naslednji na tvoji sramoti!«

Prosper je osupel motril starega oficirja. V njegovem spominu se je zjasnilo. Ali ni bil pred leti na bojišču njegov polkovni poveljnik? Pri spopadu je bil oble-

žal sestreljen med sovražnima črtama in ponoči je napadel praporščak Prosper, na lastno pest s patroljo prednje poljske straže sovražnika, da bi rešil težko ranjenega poveljnika. Stvar se je posrečila. Praporščak je dobil ukor od polkovnega poveljstva, divizionar pa mu je podelil svetinjo za hrabrost.

Poveljnik je hotel baš oditi, ko ga je Prosper nagovoril: »Vaš trebuh postaja nevaren, spoštovani predstojnik, vi jeste preveč...« Polkovnik se je zavrtel in nasršil brke kakor razdraženi maček... »ali pa se premalo gibljete, stari stric Fric!«

To je bil njegov vzdevek, ko je bil še pri starem polku. Polkovnik je buljil vanj, potem pa se je tudi njemu posvetilo, in če ne bi bilo straž pred vrati, bi se bila objela: kandidat smrti in poveljnik trdnjave.

»Stari dobri Bog ne ve več, kaj hoče«, je dejal polkovnik in v njegovih očeh se je zalesketala vlaga. Strašno je zaklel in odtopotal iz celice.

Prosper je vedel, da je njegova usoda šla staremu polkovniku v srce, ne da bi je mogel spremeniti.

Bridko je čakati ure, ko peljejo človeka na morišče kakor žival, ki se ne more braniti. Ure so minevale in Prosper se je zatopil v svojo usodo. Pokopal je vse nade, drugo za drugo, vse ideale in slednjič še svojo prvo in zadnjo ljubezen. Potem je pokopal še misel na domovino. Mati bo dolgo čakala, matere so potrpežljive in čakajo vedno.

Tako se je poslovil od vseh strasti. Ostalo mu je le sovraštvo in od njega je pričakoval rešitve. Pravijo, da je ljubezen močnejša od smrti — zakaj bi ne bilo tudi sovraštvo?

Prinesli so mu izborno večerjo, najboljšo vino iz polkovnikove kleti in najfinerše cigarete.

Stari narednik je pregledal celico. Preden je odšel, je dejal Prosperju: »Kadar bo počila salva, se morate zgruditi. Jaz sam poskrbim za milostni strel,« je pristavil in odšel.

Zdaj se je še bolj stemnilo v Prosperjevi zmedeni duši. Upanje in radost sta ga skoro premagala. Morda pa je bila polkovnikova poslanica samo pobožna laž, da mu olajša smrt? Ure so minevale v dvomu in smrtnem strahu. Potem se je zdanilo.

Zopet so zarožljali zapahi. Prišel je duhovnik. Pred vrati je stal oficir z belimi rokavicami in vojaki z nasajenimi

дали. Nekdo je opomnil, da je napočila ura. Odvedli so ga skozi dolge hodnike, po stopnicah na majhno dvorišče. Oddelek vojakov s puško ob nogah je stal pod poveljstvom starega narednika. Poleg njega dva oficirja, komisar v civilu, nekaj ječarjev in duhovnik. Stali so nasproti zidu, na katerem so bili temni madeži.

Drget je prešinil četo. Poveljnik je stopil na dvorišče.

»V imenu države!« Oficir je prečital razsodbo.

Polkovnik je potegnil sabljo, oficirji so pozdravili. Komisar se je odkril. Nad zidom trdnjave se je pojavila jutranja zarja.

»Pozor!«

Bobnar je zabobnal, duhovnik je začel glasno moliti.

»Ogenj!« je zarjovel narednik.

Kakor od strele zadet, se je Prosper zgrudil na zemljo.

Vojaki so se postavili v pozor, podoficir je oddal milostni strel in je pokrnil zločinca z odejo.

Tako se je začel dan v trdnjavi Boris.

Pozneje so odnesli truplo, zavito v odejo, pred trdnjavo in ga vrgli v že pripravljen grob. Stari narednik je dajal povelja in ko je bilo vse končano, je se-

del na rob groba ter začel kaj svojevrsten razgovor z mrličem:

»Zdaj si mrtev, zakaj če bi se le zganil, bi ti moral poslati še eho kroglo v glavo. Dobro ležiš tam spodaj in kadar bodo zasuli jamo, ne bo nikomur več prišlo na misel, da bi pogledal, kaj je pod odejo. Polkovnik te je mogel imeti zelo rad. Ponoči me je zbudil in strašno preklinjal. Takoj sem vedel, da se je moralo nekaj zgoditi. Povedal je, da bo zjutraj justifikacija, in jaz sem se tega prestrašil, saj je justifikacija pri nas kakor cigareta pred zajtrkom. Jutri zarana — mi je rekel dobesedno — bodo ustrelili nekega starega zločinca in tvojega polkovnika. Ker ga nisem razumel, mi je pojasnil: »Velik lopov je ta, ki bo jutri postavljen k zidu, toda eden najzvestejših in najboljših vojakov, ki sem jih srečal v življenju. Rešil mi je nekoč življenje, ne da bi mu bilo mar lastnega. Služba je služba in dolžnost je sveta. Zato bom osebno poveljeval justifikaciji, toda ramo ob rami z zločincem ob zidu in gorje onemu, ki me ne zadene do smrti!« Polkovnik pa je tudi kos mojega življenja in ve, da grem zanj v ogenj. Tudi ima pravico, da živi svoje življenje do kraja. Slednjič je odšel in preložil breme na moje rame. Tako sem sam nabasal puške, in če ne bi bilo davi kaj narobe, potem bi bila dva mrtveca več. Tu imaš denarnico za tvoje veliko potovanje!«

Muzajoč se je stari narednik odkorakal proti trdnjavi.

Ko se je znočilo, se je opotekal mrtvec novemu življenju naproti.

Minula so leta, živci sveta so se jeli pomirjati.

Prosper je bil tedaj srečno dospel domov in je začel redno življenje. Pozneje se je napotil po svetu.

Izdajstva svoje prve ljubezni pa ni mogel pozabiti. Edina strast, ki je ostala v njem, je bilo sovraštvo do ženske, ki ga je tako bridko prevarala. Od časa do časa je povprašal po usodi te ženske. Zvedel je, da je kmalu po izdaji dala slovo tajnemu vohunstvu in se omožila. Mogoče je bila podzavestna ljubosumnost, ki je podžigala njegovo sovraštvo. Ko je izvedel to novico, je imelo njegovo življenje samo en smoter: osveto! Da to stori, je bil pripravljen dati svoje življenje. Potrpežljivo je čakal velike ure.

Marija je po razgibani mladosti stopila v zakon z možem, ki sicer ni bil njen ideal, vendar ji je v svoji tolsti dobrodušnosti nudil mir domačega življenja.

Ljubil jo je kakor božanstvo in ji je lahko izpolnil sleherno željo. Ko je rodila otroka, se je minulost polagoma pogreznila v pozabljenje.

Nekega poletnega večera, ko so se na nebu zbirali težki oblaki, je sedela Marija s svojim možem pri mizi. Igrala sta »damo«.

Služkinja je najavila poznega obiskovalca v neki zapuščinski zadevi. Človek, ki pride v takšnem poslu, ima pristop povsod in ob vsaki uri. Sporočili so mu, naj vstopi. Bil je Prosper. Imel je roženinaste naočnike, lasje na sencih so mu posiveli. Tudi je teh sedem let popisalo njegov obraz s svojimi znaki.

Možu je ledenela kri v žilah.

»To je tvoje nezvesto srce, ki šteje zadnje udarce« je dejal Prosper mirno.

»Sveta Marija Barbanska — mrtvec je tu!« je vzkliknila Marija.

Zmeden je pogledoval mož zdaj ženo, zdaj tujca.

»Ne, smrt je tu!« je dejal Prosper in segel počasi v žep.

Potrkalo je.

Potem so se odprla vrata, v sobo je stopil angel.

Majceno dekletce, golo in rožnato, oblečeno samo v kratko srajčico, s kodrčki okrog ličec, je capljalo v solzah k materi. Z otroškim instinktom je začutilo, da

Pozdravili so se in sedli za mizo.

Marija je ugibala poteze tujega gosta. Iz vseh kotov so se bližali strahovi. Teško so se trgale besede od ust.

»Za dediščino gre«, je dejal tujec.

Nekje je potrkalo.

»Za dediščino nekega Prosperja.«

»Nekdo trka!« je kriknila Marija.

»Kje in kdo trka?« je vprašal mož.

»... nekega Prosperja, ki je bil 22. septembra 1919 ustreljen v trdnjavi Boris«, je nadaljeval Prosper.

»Nekdo trka! je ponovila Marija.«

je mati v nevarnosti. Mati je sedela na stolu kakor odrevenela. Dekletce je splezalo k njej in ji ovilo roke krog vratu.

Tako se je zgodilo, da je Prosper potegnul iz žepa prazno roko in brez besede nameril korake proti vratom.

Pred zrcalom spodaj v veži si je popravil ovratnico. In ko je mehanično dvignil oči, je videl nad ovratnikom nekaj izrednega: smehljajoč se pomlajen obraz.

V tisti noči se je zastrupila Marija.

Žganje

Že ime kaže, da so Arabci izumili alkohol. V Franciji pa je baje Arnaud de Villeneuve, zdravnik iz XIII. stoletja, odkril žganico, ki jo je kretil z »živo vodo«. Tako so nazvali paljenko tudi drugi romanski narodi. Arnaud sam namreč trdi, da žganje daljša življenje, razganja nepotrebno vlago, krepi srce, hrani mladost, obkrajem, poma-

ga do globoke starosti. (Traité de la conservation de la jeunesse). Poslej so nekaj časa prodajali žganico samo lekarnarji in octarji. Oštirji in drugi so dobili pravico prodajati žganje javno in na drobno šele z odlokom parlamenta (l. 1678). Te opojne pijače so bile slabe vrste in so imele drugačen učinek, nego ga je napovedal iznajdnik. Srbi poznajo celo pregovor, ki veli: Ženska rakija više ubija nego muška puška!

== Zakaj ni lastovic ==

Kakor vse ptice, imajo tudi lastovice v naši dobi napredne in moderne kulture svoje križe in težave. Soglasno je dognano, da v vseh evropskih deželah stalno nazaduje lastovičji rod. Nekoč na lastovica bogate vasi so skoro prazne in staro in mlado zaman čaka na povratek domačih ptic. Zato pa so se pomnožilj komarji v doslej neznanem obsegu, in to kljub vsem kemičnim pripomočkom. Mnoge države bojujejo danes že pravcati boj zoper komarje. Ljudje bi se radi znebili neljubih mučilcev sebe in živali, uspehi, ki jih dosežajo v tem boju, pa so malenkostni. Krdelca komarjev postajajo čedalje predrnejša in premagani bomo, če nam ne pridejo na pomoč ptice, v prvi vrsti naše lastovice. Ali se ni število komarjev pomnožilo in postalo tako mogočno baš zaradi tega, ker se število lastovic čedalje bolj krči? To je na žalost resnič-

no. Ravnovesje v narodi se je že znatno premaknilo in zaslugo, da je prišlo tako daleč, ima samo človek.

Izumiranje lastovic pa nima samo enega vzroka. Značilno razlago za izostajanje lastovic spomladi najdemo tudi v tem, da je v južnih deželah še vedno dovoljeno loviti lastovice. Na ta način zapade nasilni smrti na tisoče ptic, ki so se spustile na zemljo, trudne in izčrpane od naporov in poti. Človek zakrivlja na ta način napram koristnim živalicam nerazumljiv zločin. Društva za zaščito ptic in narode bi morala smatrati za svojo najsvetejšo dolžnost delovati na to, da se čimprej napravi konec ostudni moritvi ptic. Morala bi se potruditi, da se ustvari mednarodni zakon za zaščito ptic. Število lastovic, ki poginejo nasilne smrti na poti s severa v južne kraje, znaša po previdnih cenitvah dobrih poznavalcev ptic 15 odstotkov jat, ki odletijo v jeseni od nas.

Množica lastovic postane žrtev velikih zgornjeitalijanskih elektrarn ob Komskem jezeru. Baš v tej pokrajini imamo tako zvani lastovičji pas, kj služijo pticam pri njihovem poletu čez Alpe kot prvo odmorišče. Znano je, da lastovice najraje sedajo na električne žice. Ta okolnost postane dobrim pticam usodna. Vsako leto obleži vzdolž teh naprav na tisoče lastovic, ki pri dviganju v zrak v velikih množinah zadevajo druga ob drugo in postanejo žrtve električne struje v žicah.

Da lastovice bolj in bolj zapuščajo stara gnezdišča, so krivi tudi vrabci, ki se silno širijo. Zlasti v vojnih letih so se vrabci zelo razmnožili. Povsod so prepirljivi vrabci pregnali miroljubne lastovice in spomladi, ko se slednje vračajo v svoje domače kraje, najdejo v njihovih starih gnezidih vrabce. Ta stvar sama na sebi pa ne bi še bila tako huda. Mnogo hujše je to, da izpodrinjene lastovice načelno ne gradijo novih gnezd na hišah in skednjih, kjer so se utaborili vrabci. Skupnost z njimi odklanjajo, lastovice so za popolno ločitev. In ker imajo lastovice glede načina zgradbe hiš čisto svoje zahteve in so takšne stavbe že polne vrabcev v starih lastovičjih gnezidih, se utegne zgoditi, da se lastovice odpravijo dalje. V takšnih primerih mora poseči vmes človek. Razdreti je treba vsa lastovičja gnezda, ki so jih zasedli vrabci. Na ta način prežene vsiljivce, lastovicam pa omogoči, da začno graditi pod starimi krovovi nova gnezda.

Nedvomno pa primanjkuje lastovicam marsikje tudi gradbenih snovi za gnezda. Gradbene določbe predpisujejo ponekod, da morajo biti gnojlišča obdana s posebnimi zidovi. Takšni ukrepi so popolnoma umestni, predvsem iz higijskih vzrokov, potem pa so tudi v duhu urejenega gospodarstva. Polje dobi na ta način mnogo več hraniva, kj bi ga sicer odplavila deževnica. Toda zaradi teh ukrepov oblasti so izgubile iz vasi gnojne mlakuže. In baš te nudijo lastovicam s svojo ilovico in blatom najprimernejši material za gradnjo gnezd. Tudi tu lahko pomaga človek pticam. Na primernih mestih naj uredi umetne mlakuže, ki se napravijo iz vode, ilovice in blata. Umetne mlake naj se napravijo brž ko se v vasi pojavijo lastovice. Baš kmetovalci bi se morali

Z vsi skrbnostjo zavzeti za lastovice, zakaj tam, kjer so lastovice, so ljudje in živali varni komarjev in njih nadleže. Kdor je pameten, bo dal lastovicam priložnost, da gnezdijo v hlevih. V hlevih z lastovičimi gnezdmi ni mušic. Kakšne kužne bolezni doslej niso ugotovili med lastovicami, primeri se pa, da napade lastovičjo naselbino neke vrste zajedalec, ki se naseli pod perutnicami, tako da te ohrome. Ti zajedalci pa niso steni-

ce, marveč ušive mušice, ki so človeku popolnoma neškodljive. Glavni vzrok, da se lastovice krčijo, je brezbriznost ljudi. Če se hočejo lastovice kje naseliti pod streho, imajo ljudje navado, da jih preženejo zgolj iz ozirov čistoče. Ali bo moderna kultura uničila prastaro favno in floro čisto do zadnjega? Kdor ljubi domačijo, služi zaščitni narode vse dotlej, dokler še cvete en cvet in poje ena ptica.

K. F. Finus

==== Potop „Titanica“ ====

Trden kakor granit — Ples na krovu — Signal z jambora — „Nič ni...“ — S. O. S. — Panika na krovu — Koral smrti posvečenih — 3000 m na dnu morja

9. t. m. ponoči je minulo 18 let po strašni katastrofi, ki jo je zakrivila nečloveška lahkomišljenost denarnih mogotcev. O tej priliki prinašamo naslednje poročilo rešenca Charlesa Weblona:

»Cunard je premagan!« »In predvsem Nemci!«

Ta dva stávka sta bila vodilni motiv navdušenih napitnic, ki so jih govorili 6. aprila 1912 pri sijajnem sprejemu v londonskem Carltonu. Vsi težki Američani, ki so bili tisto pomlad v Evropi, so hiteli v London, da bi se vrnili domov z ladjo, ki je bila tedaj največja na svetu. Med njimi je bil milijonar Astor, ki se je s svojo mlado ženo vračal s poročnega potovanja. Poleg njega je stal ameriški železniški kralj Charles Hays, predsednik Grand Trunk Pacific Railwaya. Tu je bil tajnik predsednika Tafta, major Butt, tam drugi vladar iz kraljestva Mamona, kralj bakra Benjamin Guggenheim, tu bankir Wiedener iz Filadelfije, publicist William Stead in na tucate drugih slavnih imen, za katerimi so bila ogromna premoženja. Nihče med njimi ni slutil, da bo čez osem dni njegovo truplo pogoltnil Ocean.

»Voziti moramo z brzino 21 vozlov, vijaki morajo napeti vse sile, 78 obratov v minuti!« Tako se je glasilo povelje kapitanu Smithu. Ukaz pa je dal Bruce Ismay, predsednik White Stara, ki se je tudi vozil v Ameriko. In zgraditelj »Titanica«, inženjer Andrews je pripomnil: »Nobene nevarnosti... ladja je sredi Atlantika varna in trdna kakor granit.«

Šlo je za to, da se potolče hitrostni rekord in premaga konkurenca. Nova

glorija bi obsijala White Star Line, če bi se izkazala nova 45.000 tonska ladja kot najhitrejši parnik sveta.

Zvečer so se vkrcali. Sezname ladje so vsebovali imena 1400 potnikov, moštvo je šlo za oficirji vred 1000 oseb. V poštnem oddelku je bilo 3500 vrec s 7 milijoni pisem, v jeklenih blagajnah je bilo za 6 milijonov dolarjev vrednostnih papirjev in 29 kaset z nakitom v vrednosti 4 milijonov dolarjev.

Dne 8. aprila je zapustil »Titanica« liverpoolsko pristanišče.

Vožnja je trajala šest dni nemoteno in gladko. Na krovu je vladal kljub občutnemu mrazu živahen vrvež. Ta večer je bil na čast potnikom prvega razreda določen ples kot nekakšno slavje za srečen prihod v New York. V salonih za kadilce so igrali, v baru so pokale steklenice šampanjca. Tudi na palubi je bilo živahno vrvenje. Mladi pari, ki niso plesali, so flirtali. V medkrovu, kjer je bilo 880 potnikov, so se razlegale italijanske popevke, ruske pesmi, topot in ukanje plesalcev.

Kapitan Smith je prišel v salon za kadilce. »Baš smo v višini rta Race,« je povedal. Poveljstvo nad ladjo je bil prevzel prvi oficir Mudlock. Pred eno uro je govoril s predsednikom družbe Bruceom Ismayem, ki mu je dal nalog, da mora doseženo brzino za vsako cenno držati.

»Postalo je mnogo hladneje, mister Ismay,« je opomnil Mudlock. »Smo v

okolju plavajočih ledenih gor.«

»Ledene gore nas ne morejo oplašiti,« se je smehljaj Bruce Ismay. »Titanic« ni bil zaman krščen na to ime — zna se boriti tudi z ledenimi titani.«

Mudlock je stal na poveljniškem mostu. Brneči signal iz zvočnega lijaka s koša na jamboru ga je prestrašil:

»Ledena gora na vidiku!« se je glasilo sporočilo. »Bliža se ladji v direktni črti, zelo velika, oddaljena kakih tri sto metrov.«

Mudlock se ni posebno prestrašil. Kaj je ledena gora v primeri s »Titanicom«, junakom iz železa in jekla! Ukazal je prižgati reflektor. Luči so posvetile, snopi žarkov so se osredotočili na ogromno, svetlo blestečo maso. Topot se je izvil Mudlocku iz grla stra-

sunek siloviteje kakor v kabinah, je nastala zmeda. Oficirji pa so kmalu pomirili potnike.

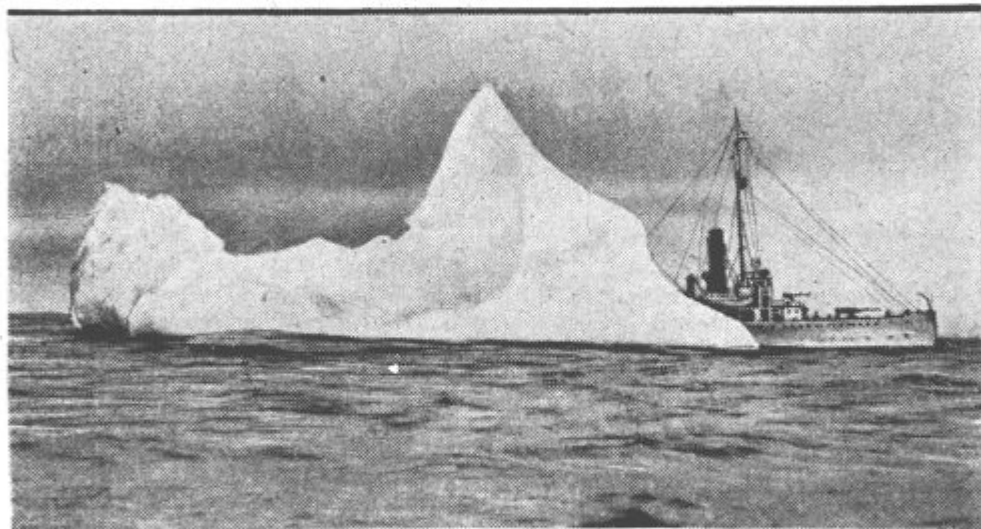
»Saj ni nič . . . dotaknili smo se samo ledene gore!« In potniki so se oddahnili.

Ladja je zadela ob ledeno goro 15 minut pred polnočjo. Pet minut nato je stopil kapitan Smith v kabino radiopostaje.

»Dotaknili smo se ledene gore,« je dejal z nasmehom, »bodite pripravljeni, če bo treba dajati signale za pomoč.«

Oba operaterja, ki sta se pokazala pozneje kot prava junaka, sta zbijala neslane šale, ko sta oddajala prvi signal:

»C. Q. U. D.« (Come quickly, danger. — Pridite hitro, nevarnost!

šen krik . . . Še nikoli v svojem življenju ni bil videl tako ogromne ledene gore.

Titan, ki se je dvigal iz valov, je kipel 300 m v višino. Bil je bliže kakor si je mogel misliti Mudlock. Jedva se je oficir dotaknil aparata za prenašanje povelj krmarju, so se stresli boki »Titanica«. Mudlock je bil pozabil, da se je treba kolikor mogoče oddaljiti od ledene gore, kajti nad vodo je komaj desetina mase, ostali ogromni del pa je skrit pod valovi.

Sprednji del je bil zlomljen, mostovi za njim odtrgani. Neproputne lesene pregrade so bile vtisnjene, stene raztrgane kakor droben papir in voda se je vtila v mogočnem toku v notranj-sko ladje. V salonih, kjer so občutili

Deset minut pozneje se je pojavil kapitan Smith, bled ko smrt in velel:

»Hitro, hitro . . . S. O. S. Potapljammo se! . . .«

Bilo je opolnoči. Potniki so bili še prepričani, da ni nevarnosti. Saj so se počutili na ladji kakor v palači na kopnem! Godba je igrala, plesali so . . . flirtali . . . Skozi okenca kabin so videli potniki, kako se je ledena masa oddaljevala, izginjala. Operaterja pa sta v svoji kabini mrzlično delala in pošiljala na vse strani pretresljiv klic na pomoč. Bil je obupni klic: Save our souls! . . . Rešite naše duše!!!

Ta klic je prasketal z anten »Titanica« v daljavo. Valovi etra so ga sprejemali, nosili, sporočili najprej Lloydovemu parniku »Frankfurt«, potem la-

djam »Virginian«, »Parisien«, »Carpathia« in slednjič sestrski ladji »Titanica«, »Olympicu«, »Carpathia« je bila najbližja, samo sedemdeset milj daleč ali pet ur vožnje. Tudi »Olympic«, ki je prihajala iz New Yorka, se je takoj usmerila proti mestu nesreče. Še pet ur — pa bi bili rešeni!

Za rešitev pa ni bilo več časa.

Pol ure po polnoči se je glasilo povelje: »Vsi potniki na krov!«

Nastala je nepopisna zmešnjava. Vse je drlo k rešilnim čolnom. Šele sedaj je postalo ljudem jasno, da je v rešilnih čolnih prostora komaj za tretjino potnikov. »Titanic« je imel šestnajst rešilnih čolnov, toda štirje so bili uničeni pri trčenju. Ostalo jih je samo dvanajst. Pred vsakim sta stala dva oficirja s samokresom v roki.

Novo povelje:

»Ženske in otroci naprej! Moški nazaj!«

Ladja se je že močno nagnila naprej.

Razdeljevali so rešilne pasove in pomagali ženskam in otrokom vstopati v rešilne čolne. Mnogi potniki so pomagali oficirjem, v prvi vrsti milijarder Astor, ki je spravil v čoln svojo ženo, ki je bila v blagoslovljenem stanju, in ji je radostno zaklical: »Na svidenje v New Yorku!« Potem je izginil z oficirjem Buttom in je pomagal, kjer je bilo treba. V zadnjem trenutku sta se oba zavilhtela na poveljniški most in sta skupaj pričakovala smrti . . .

Tako so bile polagoma ženske spravljene v rešilne čolne. V zadnje tri čolne so prišli moški.

Do tega trenutka je vladala prisiljena disciplina. Ko pa so ljudje videli, da je skočil v čoln prvi predsednik družbe Bruce Ismay s svojimi najožjimi prijatelji, je izbruhnil vihar. Moški so skočili kakor brezumni naprej in se borili z noži, da bi prišli na vrsto. Prišlo se je streljanje. Oficirji so morali streljati na upornike, ki pa so tudi postrelili več oficirjev. Strašnega prizora je bilo konec šele, ko so mornarji spustili zadnji čoln v valove.

Na krovu je ostalo 1600 ljudi . . . Nobene rešitve ni bilo več . . . vsak je vedel, da je izgubljen. Kapitan je zbral godbenike na zapogi in zadonel je stari angleški koral: »Bliže Tebi, moj Bog . . .« Preostali so peli z godbo. V čolnih so mornarji veslali na vso moč, da bi se oddaljili od »Titanica«. Čolni so se oddaljili kakih tri sto metrov. Reševanje je trajalo dolgo časa. Bilo

je dvajset minut čez drugo uro. Od preostalih na krovu jih je na stotine v obupu poskakalo v ledeno mrzlo vodo. Slišali so se klici: »Help, help!«

Do tega časa je bila ladja le malo nagnjena naprej in je stala kakor svetlo bleščeča palača v vodi. Vse luči so gorele. Nenadno pa se je dvignila pokonci kakor sveča. V tem položaju je ostala eno minuto. Stroji so škripali, na ladji ostali so se držali kakor mravlje na navpično stoječem krovu in kdor se ga ni oprijel, je padel iz višine sto metrov v vodo. V eni minuti pa je voda vdrla v oddelek za stroje in eksplozija je sledila eksploziji, plameni so se dvigali, sikajoča para je bruhala iz vseh sklepov, potem so nenadoma ugasnile luči in »Titanic« se je pogrezal raven kakor sveča s sprednjim delom v globočino . . . Jedva se je zgrnil nad njim grob, so se zapenili valovi visoko kakor stolpi, nastali so vrtinci, ki so segali do čolnov. Za minuto je zavladala smrtna tišina, potem se je pojavilo mnogo ljudi na površini in odmevajoči klici so se slišali, nanje pa so odgovarjali obupni kriki in jadikovanje rešencev.

Klici na pomoč so se slišali kake pol ure. Moški so v zadnjih treh čolnih peli koral, da ne bi ženske slišale, kako prosijo pomoči možje, bratje, očetje . . .

Le malo teh nesrečnikov je bilo rešenih, ker se jim je posrečilo oprijeti se po morju plavajočih velikih sodov ali gred. Te sreče sta bila deležna tudi oba radiotelegrafista, Harold Bride in Phillipps. Voda jima je segala v kabini že do ramen, na sta še vedno klicala na pomoč. Phillipps je poslal zadnje sporočilo svoji materi. Glasilo se je: »Vse dobro, rešeni smo, ne skrbi zame!« Oba sta se potem vrgla v vodo, ko se je »Titanic« vzpel pokonci.

Bride se je rešil, struja ga je bila zanesla proti nemu izmed čolnov. Phillipps pa je ostal štiri ure v ledeni vodi. Krčevito se je oprijemal deske. Našla ga je »Carpathia«, toda umrl je eno uro potem, ko so ga prinesli na krov, popolnoma izčrpanega.

»Titanic« se je pogreznil tri tisoč metrov v morsko globočino . . . in še danes rjavi tam . . . 1635 ljudi je našlo z njim smrt v valovih!

Preiskava proti krivcem se je vršila z vso strogostjo, toda končala se je kakor se je dalo pri tako mogočnih osebnostih že v naprej sklepati, zgolj z ukorom. Ko so vprašali Brucea Ismaya,

če ni bilo nič več žena in otrok na krovu v trenutku, ko je stopil v rešilni čoln, je jecljal:

»O tem ne morem, žal, dati nikakega pojasnila.«

Očitali so, da je imel »Titanic« pre-malo rešilnih čolnov. Še težje je zve-nel očitek, da je bila večina mornarjev prvič na prekomorski vožnji.

Evropske in ameriške zavarovalnice, ki so jih potniki terjali za odškodnino, so morale plačati 47 milijonov funtov šterlingov. Še večjo vsoto so zahtevali od White Star Line. Ti procesi pa so se končali ugodno za družbo, kajti so-dišča so spoznala, da se je bilo v tem primeru boriti zoper »višjo silo«, ki je izključevala človeško krivdo.

W. Bosshard

Kašgar

Najpomembnejše mesto v Tarimski kotlini, najjužnejšem delu kitajskega Turkestanu, je Kašgar*). Šteje približno četrť milijona prebivalcev in je sedež Taotaja, guvernerja, in diplomatskih zastopnikov Anglije in Rusije, ki vzdržujeta v tem kraju že celo vrsto let generalne konzulate. Pomen Kašgarja je v njegovi zemljepisni legi. Mesto je namreč središče trgovine med Rusijo, Indijo in Afganistanom.

Kašgar leži na zapadnem robu velike srednjeazijske puščave Taklamakan, ki se razteza skoro 2000 km od zahoda proti vzhodu in se končuje v izsušenih slanih jezerih Lop Mor. Na jugu, zapadu in severu oklepajo mogočni gorski grebeni rodovitno zelenico Kašgar. Čez visoke prelaze drži pot skozi Pamir v Indijo, več karavanskih cest se vleče čez Altajsko in Tienšansko gorovje v Rusijo ter tvorijo najkrajšo zvezo med najzapadnejšim kitajskim mestom in Evropo.

Kašgar je mesto ekstremov. Puščava in rodovitne oaze se dotikajo. Visoke gore se izgubljajo v razprostrane ravnice, vročim poletjem pa sledi ostre zime. Od maja do septembra pritiska silna vročina na mesto; pozimi pa pade toplomer do 20 stopinj pod ničlo. Te ogromne razlike v temperaturi in izredno skope padavine povzročata zemljepisna lega, kajti mesto leži skoro natančno v središču velikega azijskega kontinenta.

Čeprav znaša zračna črta iz srca Evrope, iz Švice, do Kašgarja kvečjemu 6000 km, je tukaj videti le malo tehničnih pridobitev Zapada. Telefon je neznan, letala in radio pa sta prepove-

dana. Kašgar je z vnanjim svetom zve-zan le po eni brzojavni črti, progi, ki vodi v Peking in ki je tako pogosto pretrgana, da potujejo brzojavke iz Pekinga v Kašgar včasih po mesec dni in še več. Priključitev na rusko brzojavno omrežje so Kitajci doslej odkla-njali z njim lastno trdovratnostjo. Brez-žična postaja, ki so jo bili zgradili pred nekaj leti, je v zvezi s Pešavarjem v Indiji in z Urumhijem na severu, deluje pa samo eno uro na dan in posreduje brzojavke tako spačeno, da je neki švedski misijonar, ki mu je otrok umrl v Evropi, izrazil sožalje ženi svojega prijatelja, ker je po dolgem razbiranju in ugibanju menil, da je našel ime nekega starega znanca.

Še najzanesljivejša je pošta, ki odpremi pisma v Evropo v 18 dneh ter ima v notranjščini dežele dobro urejeno službo. A to je v najmanjši meri zasluga Kitajcev, kajti v glavnem poslujejo v uradih evropski nadzorniki, Angleži in Italijani, ki so poskrbeli, da ni Kašgar obtičal v srednjeveški dobi, kar se tiče dostavljanja novic in odpravljanja pošte.

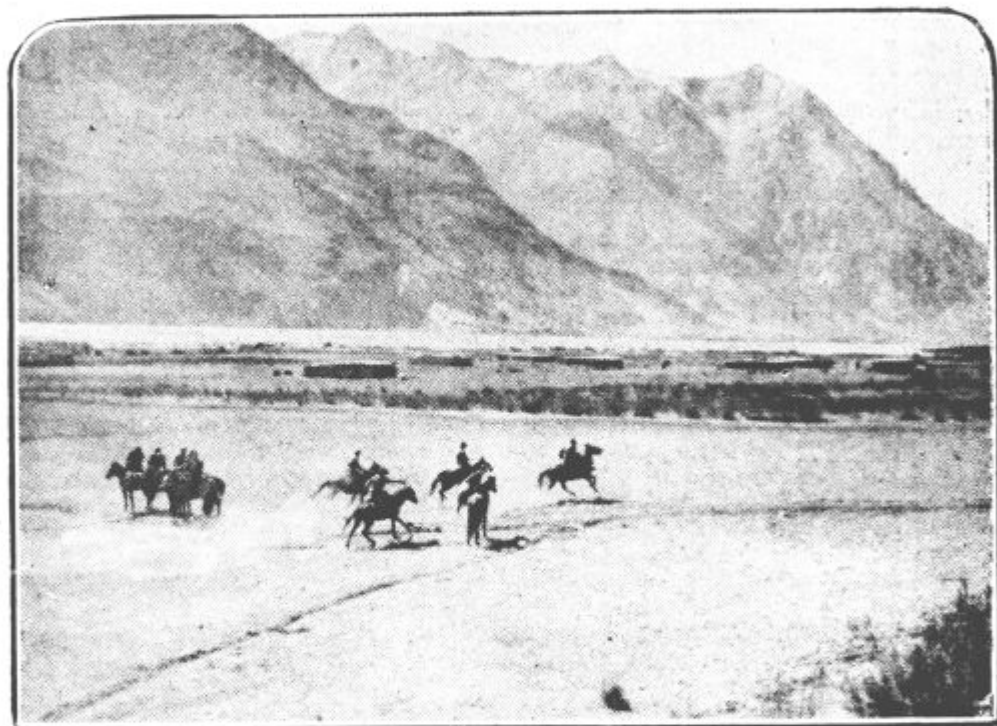
Mesto samo, ki je opasano z visokim zidom in s stražnimi stolpi, ne nudi ob delavnikih nič posebno zanimivega. Okoli dolge, zavite bazarske ceste se vrste nizke ilovnate kočice, med katerimi leži tu in tam lep vrt bogatega trgovca. Par džamij se dviga s stolpi nad enoličnost ravnih hišnih streh, kjer se suše slama, drva in barvasto blago. Na ulicah je malo ljudi. Od petka do srede zvečer vlada nad mestom zaspano ozračje. Četrtek pa je bazarski dan in takrat pridejo domačini povsod iz okolice v mesto. Namen njih prihoda je dvojen: ali prinašajo prodajat pridelke ali pa prihajajo nakupovat. Od rane

*) (Glej tudi članek »V vzhodnem Turkestanu« v zadnji številki.)

zore do ure, ko se zapro mestna vrata, valove množice po ozkih ulicah. Nihče ne vstopi v prodajalno. Prodajalec sedi na vzvišenem prostoru, kupec pa trguje in sklepa kupčijo v največjem hrupu ali pa stoji nekaj korakov dalje. Kakor je še danes v mnogih vzhodnih deželah, so tudi tukaj rokodelci in prodajalci ene in iste stroke drug v bližini drugega.

Na semanji dan vrvi pisano življenje. Lepo raščeni domačini jašejo na močnih konjih po cestah, zagrnjene žene gredo paroma od prodajalne do prodajalne,

ne izhaja noben častnik in kjer se novice prenašajo samo od ust do ust, je čisto razumljivo in odpustljivo, če nastanejo v najkrajšem času največja pretiravanja. Evropski potnik mora torej sprejemati bazarske čenče z največjo previdnostjo. Tako se je n. pr. razneslo poleti 1928, da koraka ruska vojska proti Kašgarju; v resnici pa je šlo za nemško-rusko pamirsko odpravo, ki je štela kakšen tucat evropskih učenjakov, ki so se mudili v Pamirskem gorovju tik kitajske meje.

Altajska kirgiška konjenica

deželani sede na potrpežljivih malih oslih, ki so brez sedla in imajo na hrbtu samo vrečo. Karavane kamel zapirajo pot in ovirajo promet. Kitajci se vozijo na težkih pokritih, tako zvanih pekinskih dvokolesnih vozeh in rinejo skozi množico. Posamič se pojavljajo Afganci, Hunzi in Kirgizi, ki jih je takoj spoznati po obleki. Ko pa mine semanji dan, zapade Kašgar zopet v svoj mir in Kašgarliki (domači prebivalci), imajo dovolj časa, da nadaljujejo s svojim sosedom obravnavanje govoric in zgodb, o katerih sta jela razpravljati že na dan pred bazarjem. Često jim pride na pomoč še bujna domišljija. V mestu, kjer

Monumentalnih posebnosti mesto samo ne nudi. Izven njega pa leži grobnica nekdanjih kašgarskih knezov. Nad njo so zgradili krasno džamijo s pisanimi ploščami. Džamija, ki se imenuje Hazrat Apak, je zelo obiskovana. Žene, ki so ostale nerodnice, tožijo tukaj glasno ob zidu in prosijo pomoči »kašgarsko svetnico«, ki je baje tukaj pokopana. Čuvar svetinje, star mulah, je proti nezatni napitnini rad pripravljen obnoviti staro zgodbo. V prejšnjih časih je bil običaj, da so prebivalci vsako leto poslali najlepše dekle kitajskemu cesarju v dar. Ko je ena izmed njih v silnem domotožju prosila, naj bi smela

obiskati rodno mesto, ji je cesar izpolnil željo. Za slovo ji je dal na pot škatlo slaščic, a ji je ukazal, da je ne sme odpreti, dokler ne pride v Kašgar. Mesece in mesece je potovala. Slednjič se je v velikem veselju peljala skozi mestna vrata in se ni več mogla ustavljati sladki skušnjavi. Odprla je škatlo in začela jesti. Še preden je prišla do vrat domače hiše, pa se je zgrudila mrtva na zemljo; slaščice so bile namreč zastrupljene in smrt ji je bila plačilo za nezvestobo, ki jo je izkazala svojemu gospodarju s tem, da ga je ostavila. Deklico so pokopali, a preden so jo

zagrebli v zemljo, so se jeli dogajati čudeži: bolniki, ki so molili ob njeni rakvi, so ozdraveli. Ljudstvo je sklenilo, da se mora voz, ki je pripeljal deklico domov z mrličem in vsem, kar je imela deklica s seboj, shraniti v veliki džamiji. Voz se še danes lahko vidi. Verniki so ga okrasili s prti in z rogovjem ovac in koz. Pajki že leta in leta predejo v njegovi notranjosti in le malo takih, ki molijo na grobu deklice, poznajo zgodbo njenega življenja. Svetnica pa kljub temu še danes dela čudeže... (Glej sliko džamije v zadnji številki »Žis«.)

Palilula

Mesta Beograd, Niš, Kragujevac, Čačak in druga imajo nekaka predmestja, ki nosijo ime Palilula. Ker je beseda *lula* osmanska, so nekateri mislili, da je tudi prvi del zloženke, pali, turškega izvora — a v turških slovarjih je *ni*. Neki Szász Ferencz je nedavno dokazoval, da je ime Palilula spaheno iz lat. Palilia (= slavje v čast boginji Pales). To pa se ne more sprejeti, ker je carigradski koncilij »Pseudosextum« leta 692. to slavje prepovedal, češ, da je poganska ceremonija;* ime Palilula pa je brez dvoma poznejšega izvora.

Szász in drugi so prezrli, da je bilo do leta 1848. kajenje tobaka po mestnih ulicah v večini evropskih dežel prepovedano; gl. Meyer, Grosses Konv. Lex., 6. natisk, XIX. zv. (1908) str. 271. Za Novo mesto piše Vrhovec, Zgod. Nov. mesta, 1891, str. 145:

»Tobak so kadili v Novem mestu še leta 1803. kaj po malem, kajti magistrat je izdal naslednji oglas: »Opazuje se, da je postalo kadenje tobaka v tem mestu na javnih prostorih, med hišami in na trgu že prav nekaka zabava. Zato bodo mestni stražniki vzeli vsakemu, bodisi katerega stanu in dostojanstva koli, ko ga bodo zasačili prvič, pipo — drugič pak ga bodo odpeljali v ječo, kajti lahkomišljen človek ne zasluži nobenega priznanja.« Tudi o Carigradu lahko navedem tako prepoved iz XVII. stoletja. Hammer, Gesch. d. Osm. Reiches, III. zv., 1835, str. 120. piše: »Ko so bile kavarne podrte, je sledila takoj (l. 1633.) prepoved kajenja tobaka pod smrtno kaznijo. Pretvezo za to le dajala nevarnost ognja, ki baje grozi glavnemu mestu, ako se kadi pipa.« Kadilci so torej smeli »paliti lulo« samo izven mestnega obzidja na polju ali travniku. Ko so pozneje na teh poljih zaradi množičnega se prebivalstva zidali hiše, so dali takemu predmestju ime »Palilula«.

I. Košťál.

*) Gl. Dezobry & Bachelet, Dictionn. Gén. de biographie et d'histoire, II., 2119.

Poplave

Na splošno se sodi, da je eden poglavitnih vzrokov južnofrancoske nezdode izsekanje. Drevo, kralj med rastlinami, je pač najboljši ravnar vodnega omrežja v deželi. Zato nam bo umljiv srbski pregovor, ki veli: »Kdor drevo poseka, ubije človeka«.

Rastlinsko življenje se ne more vršiti, če ne kroži po staničju zadostna količina vode. Večinoma jo sreba s koreninami iz zemlje, nekaj pa tudi z zračnimi udi naravnost iz vzdušja. Vsrkano vodo oddaja rastlina zopet atmosferi z nekakšnim izdihavanjem, z obilnim izhlapevanjem. Izračunali so n. pr., da ob pričetku vroče letne dobe breza izgubi okoli 75 litrov vode na dan. Lipa je odda še mnogo več: do 200 litrov. En sam hektar bukovja popije na dan blizu 25 ton (25.000 l) vode. Kar se tiče zelišča, ki živi pod drevjem in ki ga posekavje naposled zamori, použije razmerno še več vlage, do tisočkrat toliko težo, kolikor potegne njegova suha tvarina. Te številke jasno in glasno kažejo silni pomen, ki ga imajo gozdovi v zavarjanju povodnji. A ne samo s tem mehanizmom vpijanja in hlapenja ureja rastle vodni tek, ampak tudi s tem, da mehanično, dejal bi skozi cedilo, propuščča deževnico na tla, zaustavljajoč jo kolikor toliko. Nadalje povzročata rastlinje s koreninami in korenkami, da deževnica bolj počasi pronica v zemljo. Korenine seveda krepijo tla sama in ovirajo razkroj.

Sedaj razumemo, da se priroda maščuje tu pa tam za brezumno krčenje lesov, ki ga je pomnožila vojna in civilizacija — ta borba zoper naravo. Ze v 16. stol. je francoski umetelni lončar Bernard Palissy grmel: »Kadar premišljam o vrednosti še tako neznatnih gozdičev ali grmičevja, se čudoma čudim ljudski nevednosti, ki samo na to dela, da bi podrla krasne šume, ki so jih predniki toli pobožno čevali. Ne morem si kaj, da ne bi mrzil takega početja in klical prekletstva in nesreče na vsa

Francijo; kadar bo namreč ves les izsekan, bodo morale prenehati vse umetnosti... Pomislite vrhu tega, da ob koncu zime rastline zgolj nezaznavno živijo in prav bomo uravnavaajo potek. Potemtakem se v tem obdobju prst urneje nasiti in vsak nadpoprečni dež se v celeti porabi za večanje potokov. Marsikod nahajamo v tleh tolmune, koder se vodovje nabira vse do dne, ko doseže neko višino in se potem na mah razlije v doline. Na ta način ugonobi voda, bistvena prvina za ves bitek in žitek na zemlji, neredkokdaj vse tisto, kar

brez nje ne bi imelo obstanka. To je tragična in smešna slabost vsega pozemeljskega; nobena stvar ni povsem dobra in čisto slaba. Najslajše in najkoristnejše skrivajo kačo v svojem cvetju. N-n.

Popravi: V članku »Goriva« (št. 11) čitaj v tretjem odstavku: . . . končno se rabi pri sintetičnem pridobivanju tekočih ogljiko vodikov, z destilacijo premoga se pridobiva poleg svetilnega plina in kokska tudi katran itd.

Dolores Costello,

južnoameriška filmska diva je dosegla kot rusko kmečko dekle velik uspeh v zvočnem filmu »Srca v preganstvu«

»ŽIVLJENJE IN SVET« stane celoletno 80 Din, polletno 40 Din, četrletno 20 Din, mesečno 8 Din. — Posamezne številke stanejo v podrobni prodaji samo 2 Din. — Naroča se pri upravi, Ljubljana, Kn. lj. va ul. 5.

Naročnina za inozemstvo: ITALIJA četrletno 8 lir, polletno 16 lir, celoletno 30 lir. FRANCIJA mesečno 4 franke. ČESKOSLOVAŠKA mesečno 6 kron. AVSTRIJA mesečno 1 šiling. AMERIKA in ostalo inozemstvo 1 in pol dolarja na leto.

Izdaja za konzorcij Adolf Ribnikar. — Urejuje Ivan Podržaj. — Za »Naročno tiskarno d. d.« kot tiskarnarja Fran Jezeršek. — Vsi v Ljubljani

Sobarica

Nekdo na cesti je zaklical moje ime. Obrnil sem se in videl, da mi miga neka dama. Na glavi je imela klobuk, pod pazduho pa zavoj. Postal sem in počakal, da pride bliže. Ko se je približala, sem spoznal v njej igralko Rosy Mellon.

»Kam pa hitite s tem zavojem?«

»Domov. Vas pa sem od veselja, ker sem vas zagledala na cesti, poklicala kar po imenu. Prišli ste mi naproti, kakor bi bili padli iz neba.«

»Zelo me veseli, če vam moram s čim postreči. Ali vam smem odvzeti zavoj?«

»Prosim.«

»Kaj je v njem?«

»Obleka za služkinjo.«

»Vi se šalite.«

»Ne. Predstavite si, od svoje sobarice sem zahtevala knjižico in sem bila štirinajst dni za sobarico pri neki tukajšnji družini.«

»Čemu vse to?«

»Da bodo govorili o meni . . . Kaj ne, saj boste to napisali v list?«

»Zelo rad, prosim. A kako vam je to prišlo na misel?«

»Veste, v gledališču kar ginevam od samih vlog sobaric. Tako sem si izmislila potegavščino, da bi s senzacijo vzbudila pozornost in na ta način prišla do večjih vlog.«

»In kako ste se počutili, ko ste služili za sobarico?«

»Izborno! Moja gospoda so bili tako fini ljudje, da sem kar strmela. In, pomislite, gospod mi je rekel že čez tri dni, da imam talent za gledališče.«

»To je opazil?«

»Seveda! Teden dni nato pa je izjavil, da sem rojena igralka in da bi bilo škoda, če bi ubijala svoja mlada leta z domačimi opravki. Dejal je, naj se vpišem v gledališko šolo. Učnino bo plačeval on in tudi sicer me bo podpiral, če bom potrebovala njegove pomoči, kajti prišel je do prepričanja, da postanem lahko še velika igralka in on bo ponosen na to, da je odkril moj talent.«

»Zelo lepo. In vi?«

»Odvrnila sem mu, da sem dostojno dekle in da bi me mati ubila, če bi vedela, da hočem postati igralka. Opazila sem na obrazih, da so bili zelo ganjeni, ko sem povedala, da sem tako dostojna. Prigovarjali pa so mi še bolj, naj se vpišem v gledališko šolo. Dejali so, da bodo skrbeli zame in da lahko ostanem dostojna tudi za naprej. Iskala sem izgovorov, pa so ne-prestano poudarjali mojo nadarjenost in so slednjič izjavili, da sem že skoro sedaj tako ljubka in tako talentirana kakor Rosy Mellon.«

»Kakšna sreča!«

»Ko so mi to rekli, sem bila tako ganjena, da sem jim priznala resnico: da sem namreč res Rosy Mellon.«

»Njihovo veselje si lahko mislim!«
»Ne, motite se. Ko sem jim to priznala, sta se mož in žena spogledala začudeno. Toliko da se nista onesvestila. Zdirjala sem iz sobe, gospa pa je pritekla brž za menoj in mi rekla hladnokrvno:

»Še danes morate izpod naše strehe!«
Jenö Wallesz

Naročnikom

„Življenja in sveta“

za Veliko noč

Vsak naročnik „Življenja in sveta“ dobi do konca aprila naslednje tri knjige za Din 30.—:

Ivan Podržaj:

ČRNE DUŠE.

Roman. Prva knjiga:

Martin Brbek.

Dr. Jože Rus:

NAPOLEON OB SOČI.

Ivan Podržaj:

SLIKE Z NAŠE RIVIJERE.

Založba „LUČ“ v
Ljubljani,

poštni predal št. 171.

Rešitev nagradne naloge „V pričakovanju“

Ura kaže 8 in 50 minut dopoldne. Solnce sije ob tem času skoro vodoravno skozi okno, torej je še zelo nizko, kar je ob tem času samo v zimskih mesecih. Polet je bil torej pozimi. Solnce stoji južnovzhodno. Torej gleda gospod skozi okno proti jugu. Ker je opazil letalo iz te smeri, je moralo prihajati od juga, torej iz Zagreba. Hči je bila torej že na povratku. Gospod je bil nedvomno manj v skrbeh kakor pa takrat, ko je njegova hči prvič letela nad domačo hišo.

Z veseljem ugotavljamo, da smo prejeli mnogo rešitev, kar pomeni, da se naši naročniki zelo zanimajo za »miselni sport«. Žal, je bilo le malo pravih rešitev. Zreč je določil naslednjih pet, ki bodo dobili tekem tedna razpisano nagrado.

Boris Kenk, Omiš (Dalmacija); Vida Zemljč, Maribor; B. Prosen, Slov. Javornik; Ruža Petelinova, Škocijan pri Mokronogu in Adalbert Krautberger, Prejki vrh pri Guštanju.

Francoščina v Ameriki

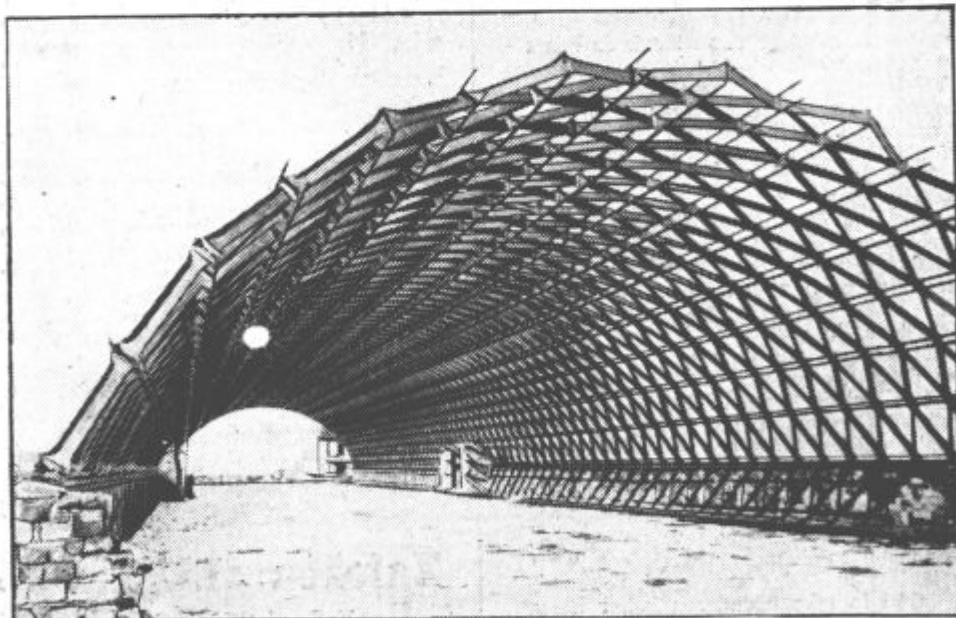
Na stroške Rockefellerjeve ustanove so v Uniji nedavno dognali, kateri jeziki se tam učé po srednjih šolah. Evo: 440.000 dijakov poseča francoske tečaje, 305.000 španske, 35.000 samo pa nemške. Znatno zanimanje za španščino se razlaga z bližino Mehike,

Kube in južnoameriških držav, koder se govori ta jezik. Drugače pa se v izobraženih krogih, osobito na univerzah, goji francoščina. Izpočetka so se ogrevali zanjo največ le umetniki, lepoznavci, profesorji. Zadnje čase pa dajejo izobrazat svojo deco v tem jeziku mnogi trgovci, poverjeniki, uvozniki, izvozniki, bankirji, ki radi svojega poklica često prihajajo v Pariz. L. 1924 so U. S. A. preuredile svojo diplomatsko službo. Ameriški »opazovalci« v Ženevi ali drugih velemedstih evropskih vidijo, da francoščina premaguje angleščino kot običilo med diplomati, državniki, izvedenci. Iz Washingtona ne pošiljajo več po svetu politikov, ki ne bi bili vešči Moličrove govornice.

Pagotova bolezen

Dostlužener iz špansko ameriške vojne, 54 letni Jožef Pagott, ki biva v vojaškem domu v Sacotelli, boluje za redko boleznijo, ki mu krči postavo. Zdravniki trdijo, da bo mogel še 50 let zemljo tlačiti, vendar ako pojde njegovo zlo naprej, pojde stas nazaj, tako da se bo lahko skrtil za škatlo za škornje. Pred 8 leti je meril 5 čevljev 7 palcev, danes pa samo še 4 čevlje 10 palcev. Ta bolezen, ki so jo krstili za Pagotovo betežnost, postopoma manjša dolžino kosti.

Nemška tehnika v Turčiji
Impozantno ogrodje tovarne v osrednji Mali Aziji. (Posamezne dele so prenosile kamele in osli nad 200 km daleč)

ZIVLJENJE

IN KNJIGA-7

STAVI

ST.

16

Vsebina:

André Maurois:
Preteklost in bodočnost
ljubezni

L. Košťál:
Odkod ime premog?
Kdaj bomo potovali na
luno?

Zamenhof
Zadnji dnevi pisatelja
»Vstajenjak«

Newyorška panorama
Ivan Vrhovnik:
Ne Josip Jurčič, ampak
Martin Bavdek

Življenje jegulj
Frigid:

Petdeset par
Guglielmo Ferrero:
Tretji spol (konec)
Mesto duhov

Evgenij Petrov:
Pomlad

Pomlahevanje
z mlekom
Tiger in lisica

Čebula, zdravilo proti
raku

Moški v kuhinji

Odkar ne gre več možu pravica, podajati se v sovražno življenje samemu, ni kuhinja več izključno polje žene. Čedalje bolj se množi armada mož, ki smatrajo, da ni nič nečastnega, če stopijo sami k ognjišču in prevzamejo posle domačega kuharja. Pri tem jim niti ne pride na um, da bi se s tem smatrali ponižane, kar se rado primeri, kadar se premakne težišče moči med spoloma, stvar, ki vodi vedno k popolnemu sprizamenju s stroko, ki sicer pripada ženski in ki postane usodna za moškega, če se tega odločno ne brani. To je že zaradi tega nezmišl, ker opravljajo moške, ki se s sportnim navdušenjem posvečajo gastronomski znanosti, to delo iz proste volje.

K temu jih silijo zahteve lastnega želodca, ki ni voljan trajno prebavljati vedno enih in istih jedi, ki si jih upa moderna Eva še kuhati v strahu za lastno linijo. In ker se moški našega časa ničesar ne boji tako, kakor da bi ga razvpili za tirana, svoji ženi pa noče vsiliti, da bi kuhala nekaj, kar ji ni všeč, mu ne ostane pač nič drugega kakor — samopomoč.

Vsake stvari pa se mora človek naučiti in tako zahteva neko mero veščine tudi kuhanje, ki ni baš najlažja umetnost. Vprašanje pa je, kje naj se moški nauči te umetnosti? Pri lastni ženi ali drugje? Da bi se naučil tega pri lastni ženi, je pač najenostavnejše, a ne za vsakogar lahko. Na slične ovire bi zadel moški tudi v kuharskih šolah, ki so namenjene ženskam. Kaj tedaj? Ustanoviti bi bilo treba kuharske šole za moške. To misel so najprej realizirali v Zedinjenih državah, kjer je nova vrsta kuharjev - amaterjev najmočnejše zastopana. Tam je gibanje tako močno, da se je zahtevalo na zadnjem zborovanju ameriških tvorničarjev za štedilnike in kuhinjske naprave, naj se pri izdelovanju kuhinjskih predmetov bolj nego do sedaj ozira na gentlemane, ker se moški čedalje močnejše uvrščajo v armado družinskih kuharjev. V državah, kjer jim je do razdelitve dela, je bil mož že davno poprej vzgojen za pomoč v kuhinji. Njegova pomoč se je izprva omejevala le na pomivanje posodja. Ne da se torej tajiti, da smo doživeli le neki napredek s tem, da moderni tečaji za kuhanje skrbijo za to, da se tudi moški pripusti k plemenitejšemu kuhinjskemu opravilu, kakor je pomivanje posode — h kuhanju samemu.

V Berlinu je že nekaj takih šol za kuharje. Med njimi je ena, ki je namenjena samo samcem, čijih grlo ima zahteve, pressegajoče povprečno restavracijsko ali penzijsko kuhinjo. Ta šola za samce pa ne uči samo, kako se pripravljajo slastne jedi. Kuharskim učencem se delijo tudi nauki, kako se da z najmanjšo priložnostjo za kuhanje ob najskromnejši porabi posode napraviti najboljši obed ali večerja, kako se da preurediti pisalna miza in knjižna omara v jedilnico.

Kdor se preveč čudi zanimanju, da se možje iznova posvečajo kuhinji, naj se spomni samo na to, da kuhanje in v prvi vrsti dobro kuhanje ni bilo nikoli samo ženska zadeva. Nasprotno, kar se tiče resnično stvariteljskega v tej umetnosti, je bilo že od nekdaj mnogo bolj domena moških nego žensk. Vsaka boljša kuharska knjiga pove, da so bili veliki kuharji, čijih imena pomni zgodovina, izključno moškega spola. Prejšnji vodilni položaj moškega v kuharski umetnosti se je izpremenil le toliko, da je mož prepustil praktično izvajanje kuharskega poklica ženski. Po vsej pravici se torej lahko reče, da je kuhanje kot ustanova moška, kot izvrševanje pa ženska zadeva. Ta ugotovitev ne bo kaj laskava za ženske, posebno ne, če pomislimo, da je to dejstvo izpričevalo finejšo inteligence, izobraženega okusa moža. Sam Maupassant je to priznal, ko je zapisal: »Le bedaki niso sladokusci. Človek je gurman, kakor je umetnik, na primer pesnik. Čutni okus je tako delikaten, take popolnosti zmožen organ kakor oko ali uho. Komur manjka okus, je prikrajšan za izbrano zmožnost, zmožnost spoštovanja jedi. Prav tako je človek lahko nezmožen pravilno oceniti knjigo ali kakšno drugo umetnino. Nekateri imajo pač prav tako bedasta usta, kakor drugi bedasto glavo.«

Ljubezen ali alkohol?

Razširjenje samomorov v Turčiji, posebno med mladimi ljudmi, daje mnogo posla civilnim oblastem in zdravniškim krogom v Carigradu. Za ta pojav v turški republiki se navajajo razni vzroki. Neki Francoz, bivši profesor za sociologijo na univerzi v Stambululu pravi, da so krivi temu nagli reformni ukrepi, zlasti izpremembe na polju ljubezni. Turki, tako meni Francoz, so bili nenadoma vrženi v zapadno romantiko, kateri so bili doslej zelo daleč. Nikoli doslej niso mogli mladi ljudje obeh spolov tako svobodno občevali drug z drugim in potem, ko so odpravili harem ter se je zakon poduhovil, se lotiva ljubezen čedalje v večji meri turške mladine in jo melje v njenih globinah. Nasprotno pa pripisuje turški zdravnik Fahredin Kerim beg pomnožitev samomorov čisto drugim vzrokom. Meni namreč, da je alkohol, ki je bil prej prepovedan, korenina zla. Alkohol pristudi Turkom življenje in jih vodi v pogubo. Ta zdravnik je ustanovil zavod za duševno higieno. Poleg ljubezni in alkohola pa igra nedvomno beda zlasti v revnejših slojih veličansko vlogo. Gospodarske razmere v Turčiji so zelo slabe; v zadnjem času beleži kronika vse polno polomov, kar pojasnjuje obup, ki vodi marsikaterega Turka v prejugodno smrt.